

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта:

**методичний посібник до практичних занять
для здобувачів вищої освіти за спеціальністю**

011 «Освітні, педагогічні науки»

та 013 «Початкова освіта»

Рівне – 2020

Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта: методичний посібник до практичних занять для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» та 013 «Початкова освіта» / Укладачі: Сойчук Р.Л., Колупасва Т.Є., Міщенья О.М. Рівне: РДГУ. 2020. 77 с.

Укладачі:

Сойчук Р.Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової освіти, Рівненський державний гуманітарний університет.

Колупасва Т.Є., кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки початкової освіти, Рівненський державний гуманітарний університет.

Міщенья О.М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти, Рівненський державний гуманітарний університет.

Рецензенти:

Безкоровайна О.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри методики викладання іноземних мов, Рівненський державний гуманітарний університет.

Потапчук Т.В., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника».

У методичному посібнику подано матеріали до практичних занять з навчальної дисципліни «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта» відповідно до освітньо-професійної програми підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» та робочої програми навчальної дисципліни.

Посібник стане у нагоді викладачам і здобувачам вищої освіти за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Навчально-методичний посібник рекомендовано до друку на засіданні кафедри педагогіки початкової освіти (протокол № 12.2 від 16. 10. 2020 р.).

ПЕРЕДМОВА

У світлі реформування системи освіти, в умовах економічної та культурної глобалізації, надзвичайно актуальним є набуття майбутніми професіоналами знань про закономірності й тенденції розвитку освіти зарубіжних країн, демократизацію й підвищення якості, досягнення кращих світових взірців та інтеграцію у світовий освітній простір, ознайомлення із специфікою розвитку освіти у країнах світу задля усвідомленого привнесення кращого зарубіжного досвіду у вітчизняну систему освіти.

Мета навчальної дисципліни «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта» полягає у формуванні в здобувачів вищої освіти системи знань про теорію і практику освіти у провідних країнах світу з проєкцією на актуальні проблеми освіти в Україні.

Завдання навчальної дисципліни «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта»: дати здобувачам вищої освіти знання про стан, основні тенденції та закономірності розвитку освіти у світовому та національному масштабах; формувати науковий й загальнокультурний світогляд, осмислювати закономірності розвитку педагогічної науки і систем освіти в різних країнах; формувати навички компаративного аналізу основних концепцій вітчизняної й зарубіжної освіти, та критичне мислення й толерантне ставлення до зарубіжного досвіду задля прогнозування явищ, подій у педагогіці та освіти, та по можливості врахування їхнього впливу у контексті досягнень в освітній сфері України.

Вивчення навчальної дисципліни *«Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта»* зорієнтоване на формування *інтегральної компетентності*, що передбачає здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі вищої освіти та у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень, здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Відтак здобувачі вищої освіти повинні:

- *знати:* знати стан, закономірності та тенденції розвитку теорії та практики освіти в різних країнах світу, основні

етапи розвитку компаративної педагогіки як науки; об'єкт, предмет компаративних досліджень; оцінювання в компаративній педагогіці глобалізації освіти; розвиток теорії і практики освіти в Україні; позитивні і негативні аспекти міжнародного педагогічного досвіду; основні тенденції розвитку теорії і практики оновлення освіти на сучасному етапі; розуміти соціально-економічні, культурологічні та етно-психологічні фактори розвитку освіти в сучасному світі; знати об'єктивні тенденції взаємопроникнення, взаємозбагачення національних культур, формування єдиного світового освітнього простору й культури та досвіду виховання.

- *вміти*: прогнозувати можливі шляхи розвитку освіти в різних країнах світу; орієнтуватися в сучасних системах диференціації та індивідуалізації навчання; виявляти можливості використання позитивного зарубіжного педагогічного досвіду у вітчизняній системі освіти, адекватно і толерантно ставитися до зарубіжного педагогічного досвіду; володіти навичками використання в освітньому процесі основних методів компаративного наукового дослідження задля вирішення різних професійних завдань, ситуацій; самостійно аналізувати зарубіжний досвід.

Посібник стане у нагоді здобувачам вищої освіти за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

ТЕМАТИКА І ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І ОСВІТА У СВІТЛІ СЬОГОДЕННЯ

Практичне заняття № 1

Тема: Розвиток і становлення компаративної педагогіки.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Компаративна педагогіка: мета, завдання, функції.
2. Розвиток компаративної педагогіки.
3. Зв'язок компаративної педагогіки з іншими науками.
4. Методи порівняльно-педагогічних досліджень.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Виконання практичних завдань із теми.
2. Обговорення питань за темою заняття.
3. Обґрунтування схеми «Зв'язок компаративної педагогіки з іншими науками».
4. Тестування.
5. Інформування/повідомлення за обраною темою.

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Підготувати повідомлення: «Розвиток компаративної педагогіки у радянській та пострадянській період».
2. Розробити схему «Зв'язок компаративної педагогіки з іншими науками».

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Порівняльна педагогіка : методичні рекомендації до вивчення курсу: [текст]. Педагогічний факультет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 76 с.
2. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ-Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
3. Вульфсон Б. Л. Сравнительная педагогика в системе современного научного знания. *Педагогика*. 1998. №2. С. 79–89.

4. Джуринський А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_pedagogika
5. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 320 с.
6. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Київ : Академвидав, 2014. 215 с.

Практичне заняття № 2

Тема: Освіта та її вплив на суспільство.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Етапи розвитку компаративної педагогіки.
2. Прикметні особливості розвитку освіти зарубіжних країн.
3. Освіта та її вплив на розвиток країни.
4. Полікультурна освіта: сутність, причини актуальності.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Виконання практичних завдань із теми.
2. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
3. Захист реферативних повідомлень (презентацій).
4. Обґрунтування укладеної таблиці «Етапи розвитку компаративної педагогіки».
5. Складання інтелект-карти по даній темі.

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Укласти таблицю «Етапи розвитку компаративної педагогіки».
2. Підготувати повідомлення із супроводом (презентацією) :
  - «Особливості освіти в полікультурному суспільстві».
  - «Актуальність полікультурної освіти» (за вибором).

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Порівняльна педагогіка : методичні рекомендації до вивчення курсу: [текст]. Педагогічний факультет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 76 с.

2. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
3. Вульфсон Б. Л. Сравнительная педагогика в системе современного научного знания. *Педагогика*. 1998. №2. С. 79–89.
4. Джури́нский А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_pedagogika
5. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 320 с.
6. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Київ : Академвидав, 2014. 215 с.

Практичне заняття № 3

Тема: Освіта в сучасних умовах: стан, проблеми, перспективи.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Економічна ефективність освіти в розвинених країнах і країнах, що розвиваються.
2. Загальна характеристика соціального попиту на освіту.
3. Політичні чинники розвитку сучасної освіти.
4. Інтеграція в галузі сучасної освіти.
5. Орієнтація на неперервну освіту.
6. Проблема демократизації освіти.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
2. Захист реферативних повідомлень (презентацій).
3. Обґрунтування укладеної карти пам'яті «Освіта в умовах сьогодення».

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Підготувати повідомлення із супроводом (презентацією) :
- «Орієнтація на неперервну освіту», «Проблеми демократизації та гуманізації освіти» (за вибором).

2. Розробити карту пам'яті «Освіта в умовах сьогодення».
3. Проаналізувати матеріали Болонської угоди та визначити основні напрями реформування системи освіти.

Рекомендована література:

1. Концепція середньої загальноосвітньої школи України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/activities/nsko/>. 26 с.
2. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. – 40 с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти в Україні: історія, теорія: Підручник. Київ: Либідь, 1998. 560 с.
4. Алферов Ю. С. Совет Европы и образование. Педагогика. 1998. №7. С. 101-111.
5. Андрущенко В. П. Освіта на рубежі століть: філософія, методологія, практика. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія / В. П. Андрущенко, І. Я. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Никало, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер, О. В. Чалий / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Наукова думка, 2003. С. 99-166.
6. Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти / За ред. В. М. Бебіка. Київ: МАУП, 2004. 200 с.
7. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ-Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
8. Педагогічна компаративістика – 2015: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ семінару (Київ, 11 червня 2015 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О.І. Локшиної. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.
9. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Київ : Академвидав, 2014. 215 с.

Практичне заняття № 4

Тема: Нові тенденції освіти.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Процеси глобалізації та потреби ринку праці.
2. Сучасні парадигми, концепції, теорії та моделі зарубіжної освіти.
3. Різновиди освіти: транснаціональна, дистанційна, медіа.
4. Розвиток освіти в європейському просторі.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
2. Захист реферативних повідомлень (презентацій).

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Підготувати повідомлення із супроводом (презентацією) :
  - «Процеси глобалізації та їх вплив на розвиток освіти»;
  - «Провідні міжнародні міжурядові і неурядові організації та фонди освітнього спрямування». (Їхні завдання та організаційні засади. Результативність освітньої діяльності ЮНЕСКО, СЕПЕС та інших міжнародних організацій. Основні освітньо-культурні сфери діяльності ЮНІСЕФу. Діяльність органів Європейського союзу в освітньому напрямі).
  - «Тенденції створення європейського освітнього простору» (за вибором).
2. Проаналізувати міжнародні нормативно-правові документи за темою лекції. (інтернет ресурс «Міжнародні нормативно-правові акти про освіту та їхній вплив на формування державної політики в галузі освіти України». Режим доступу: <http://veche.kiev.ua/journal/3215/>)

Рекомендована література:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти в Україні: історія, теорія: Підручник. Київ: Либідь, 1998. 560 с.
2. Алферов Ю. С. Совет Европы и образование. Педагогика. 1998. №7. С. 101-111.
3. Андрущенко В. П. Освіта на рубежі століть: філософія, методологія, практика. Неперервна професійна освіта:

- філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія / В. П. Андрущенко, І. Я. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Никало, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер, О. В. Чалий / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Наукова думка, 2003. С. 99-166.
4. Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти / За ред. В. М. Бебика. Київ: МАУП, 2004. 200 с.
  5. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
  6. Джуринський А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_p_edagogika
  7. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. 40 с.
  8. Педагогічна компаративістика – 2015: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ семінару (Київ, 11 червня 2015 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О.І. Локшиної. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.
  9. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Київ : Академвидав, 2014. 215 с.
  10. Концепція середньої загальноосвітньої школи України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/activities/nsko/>. – 26 с.

Практичне заняття № 5

Тема: Зарубіжний досвід управління освітніми системами. Стандартизація та диференціація освіти: міжнародна практика.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Зарубіжний досвід управління освітою: актуальність, характеристика типів та специфіка управління.

2. Стандартизація та диференціація освіти.
3. Компенсуюче навчання: сутність та основні форми.
4. Навчання дітей з особливими освітніми потребами.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
2. Захист реферативних повідомлень.
3. Обґрунтування укладеної таблиці «Системи управління освітою в розвинених країнах», «Особливості навчання обдарованих дітей та дітей з особливими потребами в провідних країнах світу та в Україні».
4. Аналіз схеми централізованої та децентралізованої систем управління освітою на прикладі будь-якої країни.
5. Тестування.

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Укласти порівняльні таблиці «Системи управління освітою в розвинених країнах», «Особливості навчання обдарованих дітей та дітей з особливими потребами в провідних країнах світу та в Україні».
2. Підготувати реферат «Специфіка навчання дітей з особливими потребами в Україні», «Спільні та відмінні тенденції системи управління освітою України та зарубіжної країни (за вибором)».
3. Проаналізувати міжнародні нормативно-правові документи за темою лекції.

Рекомендована література:

1. Быков Д.А. Обучение детей с ограниченными возможностями в США и Великобритании. *Педагогика*. 2004. №6. с.94-99.
2. Брей М. Частное репетиторство – теневая система образования. *Педагогика*. №5. 2002. с. 96-105.
3. Василюк А. Пахоцінський Р., Яковець Н. Сучасні освітні системи: Навчальний посібник. Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2002. 139 с.
4. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.

5. Вульфсон Б.Л. Мировое образовательное пространство на рубеже XX – XXI вв. *Педагогика*. 2002. № 10. С.3-14.
6. Джуринський А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_pedagogika
7. Жуковський І. Проектний метод у діяльності навчальних закладів Франції *Шлях освіти*. 2003. №2. С.24-27.
8. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/snow/995_015.
9. Зайченко Н. Особливості реформування освіти США. *Рідна школа*. №4. 2004. с.60-63.
10. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
11. Концепція розвитку інклюзивної освіти (від 01.10.2010 р.). Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання. Наказ МОН №912 від 01.10.2010 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189
12. Новий освітній простір: Рекомендації. Режим доступу: <http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/upload/%D0%9D%D0%9E%D0%9F.pdf>
13. 5. Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю [Електронний ресурс]: Указ Президента України №678 від 03.12.2015 р. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/678/2015>.
14. Олійник В Загально теоретичні підходи до управління і їх вплив на розвиток системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників. *Шлях освіти*. 2003. № 2. С. 6-10.
15. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text
16. Сбруєва А.А. Становлення національної освітньої політики США: перша хвиля освітніх ініціатив

федерального уряду (40-60-ті рр. ХХ ст.). *Рідна школа*. №2. 2004. с.69-72.

17. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90- 50 ті рр. ХХ – поч. ХХІ ст.): Монографія. Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня». Видавництво «Жозацький вал», 2004. 500 с.
18. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Київ : Академвидав, 2014. 215 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

СИСТЕМА ОСВІТИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА УКРАЇНИ

Практичне заняття № 6

Тема: Організація дошкільної освіти в країнах зарубіжжя.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Міжнародні організації дошкільної освіти.
2. Характеристика дошкільної освіти у США, Великобританії, Японії та Польщі.
3. Прикметні особливості системи дошкільної освіти країн: Болгарії, Туреччини, Фінляндії, Данії, Ізраїля та ін.
4. Особливості дошкільної освіти в Україні.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Виконання практичних завдань із теми.
2. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
3. Тестування.

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Порівняльна педагогіка : методичні рекомендації до вивчення курсу: [текст]. Педагогічний факультет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 76 с.

2. Василюк А. Пахоцінський Р., Яковець Н. Сучасні освітні системи: Навчальний посібник. Ніжин: Редакційновидавничий відділ НДПУ, 2002. 139 с.
3. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
4. Вульфсон Б. Л. Сравнительная педагогика в системе современного научного знания. *Педагогика*. 1998. №2. С. 79– 89.
5. Джуринський А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_pedagogika
6. Сбруева А.А. Порівняльна педагогіка: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 320 с.
7. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Київ : Академвидав, 2014. 215 с.

Практичне заняття № 7

Тема: Розвиток початкової освіти в зарубіжних країнах та Україні.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Особливості і пріоритети початкової освіти у США.
2. Характеристика початкової освіти у Великобританії.
3. Особливості початкової освіти у Японії та Китаї.
4. Початкова освіта в Західній Європі (Польща, Франція, Німеччина).
5. Тенденції розвитку початкової освіти в Україні.
6. Сучасний профіль європейського вчителя.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Виконання практичних завдань із теми.
2. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
3. Захист презентації.

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Підготувати презентацію «Початкова освіта зарубіжної країни та України: порівняльний аспект» (зарубіжна країна за вибором).
2. Проаналізувати нормативно-правові документи за темою лекції.

Рекомендована література:

1. Боярчук Ю.В. Японская школа: проблемы и перспективы *Педагогіка*. 2006. №3. С. 107-111.
2. Будник О. Б. Порівняльна педагогіка : методичні рекомендації до вивчення курсу: [текст]. Педагогічний факультет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 76 с.
3. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
4. Джуринський А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_pedagogika
5. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. – 40 с.
6. Педагогічна компаративістика – 2015: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ семінару (Київ, 11 червня 2015 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О.І. Локшиної. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.
7. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. 2-ге вид. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 320 с.
8. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Київ : Академвидав, 2014. 215 с.

Практичне заняття №8

Тема: Середня освіта за кордоном.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Моделі навчання у закладах освіти.

2. «Школи майбутнього» у США.
3. Реформування шкільної системи у Франції.
4. Організація освітнього процесу у Великій Британії.
5. Основні тенденції розвитку зарубіжної системи середньої освіти.
6. Реформування середньої освіти України у контексті загально світових змін.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Виконання практичних завдань із теми.
2. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
3. Захист презентації.
4. Тестування.

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Підготувати презентацію «Середня освіта зарубіжної країни та України: порівняльний аспект» (зарубіжна країна за вибором).
2. Проаналізувати нормативно-правові документи за темою лекції.

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Порівняльна педагогіка : методичні рекомендації до вивчення курсу: [текст]. Педагогічний факультет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 76 с.
2. Джуринський А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_p_edagogika
3. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
4. Закон України «Про освіту». – № 1556-VII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu>.
5. Закон «Про освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [mon.gov.ua/content/Діяльність/.../14-zakonoprojekt-pro-osvitu-\(2\).docx](http://mon.gov.ua/content/Діяльність/.../14-zakonoprojekt-pro-osvitu-(2).docx)

6. Концепція середньої загальноосвітньої школи України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/activities/nsko/>. 26 с.
7. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. 40 с.
8. Педагогічна компаративістика – 2015: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ семінару (Київ, 11 червня 2015 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О.І. Локшиної. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.
9. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Київ : Академвидав, 2014. 215 с.

Практичне заняття № 9

Тема: Навчальні заклади у сучасних освітніх системах.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Роль і місце приватного закладу освіти в системі освіти. Типи закладів освіти в Україні.
2. Приватні школи в країнах Західної Європи.
3. Елітарна школа США.
4. Елітарна школа Великої Британії.
5. Поняття «інновація». Інновація і реформи в системі освіти.
6. Типи інновацій у школі та ЗВО.
7. Фактори творчого саморозвитку і самореалізації вчителя в умовах інноваційної школи.
8. Причини виникнення та функції альтернативних закладів освіти.
9. Альтернативні освітньо-виховні заклади на Заході.
10. Найбільш відомі у світі «Нові школи»: «Вільні шкільні громади» (Німеччина), «Трудова школа» (Німеччина, Швейцарія, Австрія, Росія, Франція).
11. Типи педагогічної інновації в системі сучасної вищої освіти. Критерії оцінки нововведень.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Виконання практичних завдань із теми.
2. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
3. Аналіз інформаційного кейса.
4. Зачитування й обговорення есе за обраною темою.

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Укласти інформаційний кейс «Альтернативні освітньо-виховні заклади в зарубіжних країнах».

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Порівняльна педагогіка : методичні рекомендації до вивчення курсу: [текст]. Педагогічний факультет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 76 с.
2. Джуринський А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_pedagogika
3. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
4. Закон України «Про освіту». № 1556-VII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu>.
5. Закон «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: [mon.gov.ua/content/Діяльність/.../14-zakonoproekt-pro-osvitu-\(2\).docx](http://mon.gov.ua/content/Діяльність/.../14-zakonoproekt-pro-osvitu-(2).docx)
6. Педагогічна компаративістика – 2015: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ семінару (Київ, 11 червня 2015 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред О.І. Локшиної. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.
7. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Режим доступу: <http://academiahttp://academia-pc.com.ua/product/373pc.com.ua/product/373>.

Практичне заняття № 10

Тема: Особливості контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів у школах зарубіжних країн.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Функції, види та форми діагностики рівня освіченості.
2. Оцінка результатів навчання як важлива складова оцінних моделей зарубіжних країн.
3. Шляхи відображення результатів освіченості.
4. Зовнішнє оцінювання навчальних досягнень учнів.
5. Моніторинг якості освіти.
6. Національні особливості контролю та оцінювання успішності учнів у школах Західної Європи.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Виконання практичних завдань із теми.
2. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
3. Аналіз розроблених пропозицій щодо удосконалення контролю та оцінювання успішності учнів у вітчизняних закладах освіти; рекомендацій щодо моніторингу якості вітчизняної вищої освіти.
4. Проведення анкетування із застосуванням розробленого діагностичного інструментарію.

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Укласти глосарій за темою «Особливості контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів у школах зарубіжних країн».

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Порівняльна педагогіка : методичні рекомендації до вивчення курсу: [текст]. Педагогічний факультет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 76 с.
2. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
3. Джуринський А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим

доступу:https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_pedagogika

4. Педагогічна компаративістика – 2015: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ семінару (Київ, 11 червня 2015 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О.І. Локшиної. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.
5. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Режим доступу: <http://academia-рc.com.ua/product/373>

Практичне заняття № 11

Тема: Система вищої освіти провідних країн світу.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Прикметні особливості вищої освіти розвинених країн світу.
2. Тенденції розвитку системи вищої освіти США.
3. Система вищої освіти Великої Британії.
4. Особливості системи вищої освіти Японії.
5. Характеристика вищої освіти Польщі.
6. Модель фахівця ХХІ століття.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Виконання практичних завдань із теми.
2. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
3. Захист реферативних повідомлень.
4. Обговорення та аналіз пропозицій щодо векторів розвитку вітчизняної системи вищої освіти.

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Підготувати реферат «Характеристика вищої освіти США/ Японії/ Німеччини/ Франції/ Великобританії (за вибором)».

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Порівняльна педагогіка : методичні рекомендації до вивчення курсу: [текст]. Педагогічний факультет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 76 с.
2. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
3. Джуринський А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_p_edagogika
4. Закон України «Про освіту». № 1556-VII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu>
5. Закон «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: [mon.gov.ua/content/Діяльність/.../14-zakonoproekt-pro-osvitu-\(2\).docx](http://mon.gov.ua/content/Діяльність/.../14-zakonoproekt-pro-osvitu-(2).docx)
6. Педагогічна компаративістика – 2015: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ семінару (Київ, 11 червня 2015 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред О.І. Локшиної. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.
7. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Режим доступу: <http://academia-pc.com.ua/product/373>

Практичне заняття № 12

Тема: Сучасні тенденції розвитку зарубіжної вищої освіти.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Освіта в структурі цивілізаційних змін.
2. Парадигми і моделі університетської освіти.
3. Європейський простір вищої освіти.
4. Управління вищою освітою у зарубіжних країнах.

5. Європейські стандарти і рекомендації забезпечення якості освіти.
6. Основні парадигми підготовки вчителя.
7. Підвищення вимог до вчителя ХХІ століття.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Виконання практичних завдань із теми.
2. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
3. Захист реферативних повідомлень.
4. Аналіз моделі особистості фахівця ХХІ ст.

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Підготувати реферат (за вибором):
  - «Порівняльна характеристика структури вищої освіти в західноєвропейських країнах світу».
  - «Триступенева модель вищої освіти у розвинених країнах світу».
  - «Порівняльний аналіз систем акредитації закладів вищої освіти у країнах з централізованим та децентралізованим типом управління освітою».
  - «Форми післядипломної освіти у сучасному світі».
2. Проаналізувати нормативно-правові документи за темою лекції.

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Порівняльна педагогіка : методичні рекомендації до вивчення курсу: [текст]. Педагогічний факультет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 76 с.
2. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
3. Джуринський А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_pedagogika
4. Закон України «Про освіту». № 1556-VII. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu>.

5. Закон «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: [mon.gov.ua/content/Діяльність/.../14-zakonoprojekt-pro-osvitu-\(2\).docx](http://mon.gov.ua/content/Діяльність/.../14-zakonoprojekt-pro-osvitu-(2).docx)
6. Педагогічна компаративістика – 2015: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ семінару (Київ, 11 червня 2015 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О.І. Локшиної. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.
7. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Режим доступу: <http://academiahttp://academia-pc.com.ua/product/373>.

Практичне заняття № 13

Тема: Напрями розвитку професійної освіти в зарубіжних країнах.

Питання, які виносяться на практичне заняття.

1. Мета, завдання і принципи професійної освіти.
2. Професійна освіта і навчання в країнах Західної Європи.
3. Базова та неперервна професійна освіта у країнах Заходу.
4. Дуальна модель професійної освіти Німеччини.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА:

1. Виконання практичних завдань із теми.
2. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
3. Тестування.
4. Обговорення есе.
5. Доповідь.

Індивідуальні завдання самостійної роботи:

1. Підготовка доповіді на дискусійній панелі зі здобувачами ступеня вищої освіти «магістр»: «Система освіти в Україні та розвинених країнах світу».

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Порівняльна педагогіка : методичні рекомендації до вивчення курсу: [текст]. Педагогічний факультет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 76 с.
2. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
3. Джуринський А. Н. Порівняльна педагогіка. Навчальний посібник. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://stud.com.ua/72549/pedagogika/porivnyalna_p_edagogika
4. Закон України «Про освіту». № 1556-VII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu>.
5. Закон «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: [mon.gov.ua/content/Діяльність/.../14-zakonoproekt-pro-osvitu-\(2\).docx](http://mon.gov.ua/content/Діяльність/.../14-zakonoproekt-pro-osvitu-(2).docx)
6. Педагогічна компаративістика – 2015: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ семінару (Київ, 11 червня 2015 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред О.І. Локшиної. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.
7. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Режим доступу: [http://academia-
pc.com.ua/product/373](http://academia-pc.com.ua/product/373)

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта»

Пояснювальна записка

В умовах сьогодення відбувається реформування вітчизняної освітньої системи відповідно до європейських вимог, що потребує кардинальних змін в освітньому процесі. Оскільки нині у суспільства є запит на творчу та ініціативну особистість, здатну до наукового пошуку, самоосвіти впродовж усього життя, самовдосконалення й самореалізації.

Особистість педагога є ключовою фігурою освітнього процесу, тому до неї висуваються підвищені вимоги щодо особистих і професійних якостей, рівня компетентності. Сучасний педагог має досконало володіти засобами формування свідомості, організації наукової діяльності, стимулювання, формування потреби зростаючої особистості у самовихованні та, водночас, уміло керувати власним психологічним станом, керуватися у своїй педагогічній діяльності професійною етикою та використовувати кращі традиції світової та вітчизняної педагогічної науки. Освітній процес в умовах реформування передбачає створення умов для формування особистості – новатора – патріота.

Сьогодення потребує, щоб педагог упроваджував у своїй педагогічній та науково-дослідницькій діяльності методологію вибору та механізм реалізації відібраного науковцями змісту освіти в освітньому процесі з урахуванням інтересів та здібностей здобувачів освіти у поєднанні з особистою творчою індивідуальністю.

Індивідуальні творчі завдання для самостійної роботи здобувачів освіти з навчальної дисципліни «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта» спрямовані на підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки майбутніх викладачів, оволодіння знаннями про стан, основні тенденції та закономірності розвитку освіти у світовому та національному масштабах; формування наукового й

загальнокультурного світогляду, осмислення закономірностей розвитку педагогічної науки і систем освіти в різних країнах; формування навичок компаративного аналізу основних концепцій вітчизняної й зарубіжної освіти, та критичного мислення й толерантного ставлення до зарубіжного досвіду задля прогнозування явищ, подій у педагогіці та освіті, та по можливості врахування їхнього впливу у контексті досягнень в освітній сфері України.

Зміст індивідуальних творчих завдань дає можливість визначити рівень виконання завдань та провести сумарну, бально-словесну оцінку. Завдання побудовані таким чином, щоб інтегровано охопити весь навчальний матеріал та провести діагностику його засвоєння в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Дотримання такої структури сприяє ефективному діагностуванню засвоєного навчального матеріалу, формує вміння причинно-наслідкового мислення, відкриває можливості для творчої самореалізації та професійного самовдосконалення майбутніх компетентних професіоналів.

Самостійна робота – це самостійна діяльність-учіння здобувача, яку педагог планує разом зі здобувачами освіти, але виконує її здобувач за завданнями під методичним керівництвом і контролем викладача без прямої участі.

Вагому роль у вивченні навчальної дисципліни відіграють раціональні засоби: методи організації самостійної роботи, умови праці, режим дня, техніка праці й т.ін.

Під час вивчення навчальної дисципліни виокремлюють такі види самостійної роботи:

- Слухання лекцій, участь на практичних заняттях.
- Відпрацювання тем лекцій та практичних занять тощо.
- Підготовка рефератів, інформаційних повідомлень й т. ін.
- Підготовка до модульного контролю та екзамену.
- Робота з літературою, інтернет-ресурсом та ін.

У процесі підготовки до практичних занять здобувачі самостійно опрацьовують літературу (навчальну, методичну, наукову), вчать критично оцінювати різні джерела знань. На основі аналізу використаної літератури за темою заняття проводиться дискусія, до якої здобувачі готують тези відповідей чи індивідуально виконані реферати-доповіді.

Задля успішного самостійного виконання здобувачами практичних занять з навчальної дисципліни, необхідно:

1. Добре вивчити теоретичний матеріал.
2. Оволодіти методикою застосування знань на практиці.
3. Вміти використовувати необхідний матеріал у практичній діяльності.
4. Вивчити рекомендації проведення певної практичної роботи.
5. Підготувати необхідний матеріал, визначити терміни виконання.
6. Провести інструктаж з іншими співучасниками діяльності.
7. Виконати завдання практичної роботи.
8. Підбити результати та обґрунтувати їх.
9. Зробити висновки.
10. Відповідно оформити виконані завдання.
11. Провести захист виконаних завдань.

Навчальний час, відведений для самостійної та індивідуальної роботи здобувача, визначається навчальним планом. Співвідношення обсягів аудиторних занять, самостійної й індивідуальної роботи здобувачів освіти визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійної програми.

До **індивідуальної роботи** відносяться творчі й індивідуальні завдання:

- аналіз явищ, подій, процесів, ситуацій;
- підготовка реферативних матеріалів на актуальні теми та його презентація;
- написання есе;
- розробка схем, таблиць, моделей, явищ і процесів;
- анотація опрацьованої додаткової літератури;
- розробка і розв'язування тестових завдань;
- порівняльна характеристика вивчених явищ, процесів тощо;
- виконання в індивідуальному порядку вправ різного рівня складності;
- пошук в комп'ютерних мережах додаткового навчального матеріалу до запропонованих викладачем тем;

- збір інформації, що стосується певної навчальної проблеми.

Самостійна та індивідуальна робота здобувачів вищої освіти забезпечується всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення навчальної дисципліни чи окремої теми: навчальними та навчально-методичними посібниками, методичними рекомендаціями (вказівками), конспектами лекцій, науковою літературою та періодичними виданнями.

РЕКОМЕНДОВАНА ТЕМАТИКА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Компаративна педагогіка як наука.	7
2	Розвиток освіти: історія та сьогодення.	7
3	Основні тенденції освіти ХХІ ст. Типи управління освітніми системами: зарубіжний досвід. Стандартизація та диференціація освіт: міжнародна практика.	10
4	Система освіти за кордоном: особливості та пріоритети. Організація дошкільної освіти в країнах зарубіжжя.	16
5	Розвиток початкової освіти в зарубіжних країнах та Україні	10
6	Середня освіта у провідних країнах світу.	10
7	Діяльність закладів вищої освіти: порівняльний аспект.	20
	Разом	80

Творчі та індивідуальні завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати повідомлення: «Розвиток компаративної педагогіки у радянській та пострадянській період».
2. Розробити схему «Зв'язок компаративної педагогіки з іншими науками».

3. Укласти таблицю «Етапи розвитку компаративної педагогіки».
4. Підготувати повідомлення із супроводом (презентацією) :
  - «Особливості освіти в полікультурному суспільстві».
  - «Актуальність полікультурної освіти» (за вибором).
5. Підготувати повідомлення із супроводом (презентацією) :
  - «Орієнтація на неперервну освіту», «Проблеми демократизації та гуманізації освіти» (за вибором).
6. Розробити карту пам'яті «Освіта в умовах сьогодення».
7. Підготувати повідомлення із супроводом (презентацією) :
  - «Процеси глобалізації та їх вплив на розвиток освіти»;
  - «Провідні міжнародні міжурядові і неурядові організації та фонди освітнього спрямування».
  - «Тенденції створення європейського освітнього простору» (за вибором).
8. Проаналізувати матеріали Болонської угоди та визначити основні напрями реформування системи освіти.
9. Укласти порівняльну таблицю: «Системи управління освітою в розвинених країнах»; «Особливості навчання обдарованих дітей та дітей з особливими освітніми потребами в провідних країнах світу та в Україні» (за вибором).
10. Підготувати реферат: «Специфіка навчання дітей з особливими потребами в Україні», «Спільні та відмінні тенденції системи управління освітою України та зарубіжної країни (за вибором)».
11. Підготувати презентацію «Початкова освіта зарубіжної країни та України: порівняльний аспект» (зарубіжна країна за вибором).
12. Підготувати презентацію «Середня освіта зарубіжної країни та України: порівняльний аспект» (зарубіжна країна за вибором).
13. Укласти інформаційний кейс «Альтернативні освітньо-виховні заклади в зарубіжних країнах».

14. Укласти глосарій за темою «Особливості контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів у школах зарубіжних країн».
15. Підготувати реферат «Характеристика вищої освіти США/ Японії/ Німеччини/ Франції/ Великобританії (за вибором)».
16. Підготувати реферат (за вибором):
  - «Порівняльна характеристика структури вищої освіти в західноєвропейських країнах світу».
  - «Триступенева модель вищої освіти у розвинених країнах світу».
  - «Порівняльний аналіз систем акредитації закладів вищої освіти у країнах з централізованим та децентралізованим типом управління освітою».
  - «Форми післядипломної освіти у сучасному світі».
17. Опрацювати нормативно-правові документи за темами лекцій.
18. Проаналізувати міжнародні нормативно-правові документи за темами лекцій.
19. Підготовка доповіді на дискусійній панелі зі здобувачами ступеня вищої освіти «магістр» за спеціальністю 011 «Педагогіка вищої школи»: «Система освіти в Україні та розвинених країнах світу».

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ, САМОСТІЙНИХ РОБІТ

В процесі оцінювання результатів самостійної (індивідуальної чи індивідуально-дослідної) роботи студентів, яка відповідно до Положення кафедри може передбачати письмове обґрунтоване виконання практичних завдань; складення списку бібліографічних джерел з проблеми; формування схем, таблиць до відповідної теми; реферування наукових статей; аналіз освітньо-виховної практики з відповідних питань; анотацію наукових поглядів з проблеми;

конспектування хрестоматійних джерел тощо необхідно враховувати три основні компоненти:

1. Рівень знань:

- глибина і міцність знань;
- рівень мислення;
- уміння систематизувати знання з окремих тем;
- уміння складати розгорнутий план відповіді;
- давати точні формулювання;
- правильно користуватися поняттєвим апаратом;
- культура відповіді (грамотність, логічність і послідовність викладу);
- навички і прийоми виконання практичних завдань.

2. Навички самостійної роботи:

- уміння пошуку необхідної літератури;
- орієнтація в потоці інформації щодо обраної спеціальності;
- навички ведення записів (складання простого і розгорнутого плану, конспекту, реферату, виступу, а також навички науково-пошукової роботи).

3. Уміння застосувати знання на практиці:

- реалізація на практичних заняттях;
- виконання індивідуальних завдань.

Оцінку «відмінно» ставиться, якщо:

- дано правильні відповіді на всі теоретичні запитання;
- у відповідях видно повне розуміння суті проблеми;
- виклад термінологічно правильний, вся робота виконана акуратно.

Оцінка «добре» ставиться, якщо:

- відповіді на теоретичні питання правильні, але виклад не достатньо чіткий;
- розв'язано всі завдання, але допущено незначні недоліки.

Оцінка «задовільно» ставиться, якщо:

- виклад показує розуміння питання, але він нечіткий, з недоліками; пояснення в цілому передають зміст відповіді на питання, але подані хаотично, без помітної логіки відповіді;
- розв'язано більшість завдань або розв'язано всі завдання, але є суттєві недоліки.

Оцінка «незадовільно» ставиться, якщо:

- не розкрито поставлених питань;
- в розв'язку завдань або при виконанні відповіді не теоретичні питання є грубі помилки, які свідчать про незнання і нерозуміння матеріалу, який винесено на контрольну роботу;
- відсутні відповіді на теоретичні питання або подані відповіді з грубими помилками.

Критерії оцінювання результатів навчання. Визначити за допомогою якісних критеріїв мінімальний пороговий рівень оцінки і трансформувати його в мінімальну позитивну оцінку. Зазначити використовувану числову (рейтингову) шкалу.

Еквівалент оцінки в балах для кожної окремої теми / виду діяльності може бути різний, загальну суму балів за тему визначено в розподілі балів, які отримують здобувачі вищої освіти при вивченні дисципліни.

Результат освітньої діяльності здобувача вищої освіти оцінюється згідно Положення про оцінювання знань і умінь здобувачів вищої освіти РДГУ за такими рівнями та критеріями:

Суми балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					екзамен	залік
90-100	A	відмінно	здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить і опрацьовує необ-	Високий (творчий)	відмінно	

			хідну інформацію, вмiє використовувати набутi знання i вмiння для прийняття рiшень у нестандартних ситуацiях, переконливо аргументує вiдповiдi, самостiйно розкриває власнi здiбностi			зараховано
82-89	B	добре	здобувач вищої освіти вiльно володiє теоретичним матерiалом, застосовує його на практицi, вiльно розв'язує вправи i задачi у стандартних ситуацiях, самостiйно вiправляє допущенi помилки, кiлькiсть яких незначна	Достатнiй (конструктивно-варiативний)	добре	
74-81	C	добре	здобувач вищої освіти вмiє зiставляти, узагальнювати, систематизувати iнформацiю пiд керiвництвом викладача, загалом самостiйно застосовувати її на			

			практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, з-поміж яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок			
64-73	D	задовільно	здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, з-поміж яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)	задовільно	зараховано
60-63	E	задовільно	здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35-59	FX	незадовіль	здобувач ви-			

		но з можливістю повторного складання семестрового контролю	щої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно	не зараховано
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів			

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за практичну діяльність; оцінка за ІНДЗ та оцінка за екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти при вивченні дисципліни «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта»

Поточне тестування та самостійна робота								Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль № 1			Змістовий модуль № 2			ІНДЗ			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	8	40	100

3	3	9	4	3	10	10		
Модульний контроль - 5			Модульний контроль - 5					

№ з/п	Вид навчальної діяльності*	Оціночні бали*	Кількість балів
T1	Виконання завдань під час практичних занять Опитування та участь в обговоренні під час практичних занять Виконання завдань самостійної роботи	1 1 1	3
T2	Виконання завдань під час практичних занять Опитування та участь в обговоренні під час практичних занять Виконання завдань самостійної роботи	1 1 1	3
T3	Виконання завдань під час практичних занять Опитування та участь в обговоренні під час практичних занять Виконання завдань самостійної роботи	3*1 3*1 3*1	9
Модульний контроль (тестування)		5	5
T4	Виконання завдань під час практичних занять. опитування та участь в обговоренні під час практичних занять Поточне тестування Виконання завдань самостійної роботи	1 1 1 1	4
T5	Виконання завдань під час практичних занять Опитування та участь в обговоренні під час практичних занять Виконання завдань самостійної роботи	1 1 1	3
T6	Виконання завдань під час	3*1	10

	практичних занять Опитування та участь в обговоренні під час практичних занять Поточне тестування Виконання завдань самостійної роботи	3*1 1 3*1	
T7	Виконання завдань під час практичних занять Опитування та участь в обговоренні під час практичних занять Поточне тестування Виконання завдань самостійної роботи	3*1 3*1 1 3*1	10
	Модульний контроль (контрольна робота)	5	5
	ІНДЗ: Проект	8	8
	Екзамен	40	40
	Разом		100

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основна література:

1. Будник О. Б. Порівняльна педагогіка : методичні рекомендації до вивчення курсу: [текст]. Педагогічний факультет; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 76 с.
2. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 408 с.
3. Педагогічна компаративістика – 2015: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ семінару (Київ, 11 червня 2015 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред О.І. Локшиної. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.
4. Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири

українських компаративістів : хрестоматія / авторський колектив. Київ : Педагогічна думка, 2015. 176 с.

5. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. Київ : Академвидав, 2014. 215 с.

Допоміжна література:

1. Андрущенко В. П. Освіта на рубежі століть: філософія, методологія, практика. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія / В. П. Андрущенко, І. Я. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Никало, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер, О. В. Чалий / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Наукова думка, 2003. С. 99-166.
2. Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти / За ред. В. М. Бебика. Київ: МАУП, 2004. 200 с.
3. Курс лекцій з порівняльної педагогіки/ За заг. ред. члена-кор. НАПН України, д.п.н, проф. Г.В.Троцько. Харків, 2007. 264 с.
4. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Київ: Богданова А.М., 2009. 404 с.
5. Педагогіка вищої школи / за ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенко, В. І. Лугового. Київ : Педагогічна думка, 2009. 256 с.
6. Педагогічна компаративістика – 2015: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ семінару (Київ, 11 червня 2015 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О.І. Локшиної. Київ: Педагогічна думка, 2015. 288 с.
7. Розман І. Проблема персоніфікації розвитку зарубіжної освіти і педагогічної думки: досвід української педагогічної компаративістики. Молодь і ринок. №11 (166), 2018. С. 109-113.
8. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка: Навчальний посібник. Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. 300 с.
9. Сисоєва С.О. Компаративістика в сфері образования. Педагогічний процес: теорія і практика. 2014. №4. С.23-27.
10. Чопик Ю.С, Стражнікова І.В. Зарубіжна реформаторська педагогіка в оцінках українських науковців другої половини ХХ – початку ХХІ століття: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2017. 264 с.

Інформаційні (інтернет) ресурси

1. UNESCO. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unesco.org>
2. Сайт Національної академії педагогічних наук України : <http://naps.gov.ua/>
3. Сайт бібліотеки України ім. В.І.Вернадського <http://naps.gov.ua/>
4. Сайт бібліотеки РДГУ: www.rshu.edu.ua/naukova-biblioteka
5. Сайт кафедри педагогіки початкової освіти РДГУ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://kppo-rdgu.do.am/>
6. Сайт Міністерства освіти і науки України : <https://mon.gov.ua/ua>
7. Пономарьова Г.Ф., Семенова М.О. Порівняльна педагогіка: Навчальний посібник. Харків: Ексклюзив, 2014. – 424 с

ТЕЗАУРУС

(Пономарьова Г.Ф., Семенова М.О. Порівняльна педагогіка:
Навчальний посібник. Харків: Ексклюзив, 2014. 424 с.).

АЛЬТЕРНАТИВА – (від франц. alternative, від лат. alterno – чергую, змінюю) – необхідність вибору між двома можливостями, що виключають одна одну // кожна з цих можливостей [47, с. 40].

АЛЬТЕРНАТИВНИЙ – який містить альтернативу. Альтернативні судження. **Альтернативне навчання – процес, спрямований на ширше задоволення потреб учнів шляхом індивідуального добору нетрадиційних навчальних засобів на противагу офіційній загальноосвітній школі [7, с. 15]. // Запровадження нових технологій навчання, що сприяють інтенсифікації навчального процесу, мобілізації потенційних ресурсів особистості для підсилення дидактичної значущості тих способів і форм навчання, що мають історично стійкі традиції й можливості [45, с. 20].

**Альтернативна освіта – мережа новостворених (зазвичай за ініціативою приватних осіб) закладів освіти, що працюють за експериментальними програмами, створеними як альтернатива до державних освітніх програм. Як правило, А.О. надають платні освітні послуги недержавні заклади освіти [45, с. 20].

**Альтернативні школи – структурний компонент освітньої системи, що побудований на принципах різноманітності, гнучкості, пристосування до нужд і потреб людей. Такі неповні середні й середні школи надають освіту, альтернативну за змістом або формами і методами роботи з учнями.

Мережа альтернативних шкіл може включати такі типи навчальних закладів:

- двомовні школи для дітей іммігрантів, де викладання ведеться рідною й державною мовами;
- школи для підлітків, які мають утруднення в навчанні і потребують підтримувальної дидактичної системи;
- школи для підлітків з відхиленнями у поведінці;

- авторські школи, в яких колектив педагогів розробляє оригінальну педагогічну ідею;
- школи, в яких втілюються педагогічні системи, що розроблені видатними педагогами минулого (школи М. Монтесорі, Р. Штейнера, Д. Дьюї) [9, с. 103].

БАКАЛАВР (від лат. *baccalaureus*, від *baccalarius* – старший студент, клерк) – 1. Перший вчений ступінь у низці країн після засвоєння програми базової вищої освіти (3-5 років). 2. У Франції особа, яка одержала диплом про закінчення повної середньої школи [47, с. 83].

БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА – процес підвищення освітнього потенціалу особистості протягом життя, організаційно забезпечений системою державних і суспільних інститутів. У педагогіці поряд з цим поняттям уживаються терміни «перманентна освіта», «освіта протягом життя», «неперервна освіта» тощо. **Концепція безперервної освіти проголошена у документі «Учитися бути» ЮНЕСКО (1972).

Концепція має реалізуватися за таких умов навчання:

- навчати вчитися й використовувати знання, поглиблено працювати у вузькій галузі при широких загальних знаннях;
- учитися робити справу при використанні не лише стандартних підходів, працюючи в команді;
- навчатися жити разом, розуміючи інших, улаштовуючи конфлікти;
- навчатися бути, розвивати особистісні якості, людський потенціал [13, с. 8-9].

БЕНЧМАРКІНГ (від англ. *benchmarking* – рівень маркування) – безупинний, систематичний пошук, вивчення кращої практики конкурентів і підприємств із суміжних галузей, постійне порівняння бажаних змін і результатів бізнесу зі створеною еталонною моделлю власної організації бізнесу. // Процес знаходження й вивчення найкращих з відомих методів ведення бізнесу. Розрізняють внутрішній, конкурентний, спільний, процесуальний, стратегічний бенчмаркінг [24]. // Визначення стандартних планових показників у структурі

шкільництва, яких необхідно досягнути в удосконаленні кожного чинника за певний проміжок часу [44, с. 83].

«БІЛА КНИГА ОСВІТИ» – (англ. White Papers on Education) – Білі книги Європейської Комісії містять пропозиції щодо діяльності Європейського Союзу в галузі освіти. Це розроблені експертами та офіційними службами конкретні напрями політики в освітній сфері.³⁸⁹ **«Біла книга освіти та професійної підготовки – Навчання та вдосконалення – На шляху до суспільства, що навчається» (ЄС, 1995) – нормативний документ, що орієнтує європейські країни на реформування освіти, для вирішення завдань: зближення школи й виробництва, боротьба з крайнощами (надання другого шансу закінчення школи), знання трьох основних європейських мов, рівноправність матеріальних інвестицій та витрат на освіту.

**«Біла Книга Європейської Комісії – Нові імпульси для європейської молоді» (ЄС, 2000) – документ, у якому вказані головні виклики, перед якими стоїть молодь на початку 21 століття. Описано демографічні, соціологічні, економічні тенденції та культурні зміни в поколінні молодих людей, їх зацікавленість та участь у суспільному житті, європейській інтеграції та глобалізації. У документі звернено увагу на значення боротьби з расизмом і ксенофобією [44].

**«Біла книга з міжкультурного діалогу» (ЄС, 2000) – документ у якому йдеться про нагальну потребу міжкультурного діалогу. Глобальне спілкування держав та їх народів з усіх питань багатогранної життєдіяльності людського суспільства неминуче ґрунтується на беззастережному визнанні таких універсальних цінностей, як права людини, демократія, верховенство закону. Найважливішою складовою частиною міжкультурного діалогу є проблематика освіти, її вдосконалення, доступності для всіх, які прагнуть до знань, мобільності та визнання, а також вироблення загальних міжнародних критеріїв оцінки освітніх процесів і кваліфікацій. 2010 року Рада Європи у співробітництві з Міністерством культури і туризму України та у партнерстві з Центром розвитку «Демократія через культуру» здійснило публікацію української версії Білої книги Ради Європи з міжкультурного діалогу («Жити разом у рівності і гідності») – документа, що увібрав

досвід практично всіх європейських країн, пропонуючи вивірені рішення та підходи для підтримки та розвитку міжкультурного діалогу [39].

**«Біла книга національної освіти України» – аналітичний документ щодо ключових аспектів стратегії розвитку освіти в Україні, де аналізуються проблеми різних секторів освітньої галузі, пропонуються конкретні шляхи їхнього вирішення. Створення «Білої книги» є першою в Україні спробою подати комплексне 390 консолідоване бачення українським суспільством стратегії розвитку національної системи освіти та виховання в контексті глобалізаційних тенденцій і викликів часу. Проект документа розроблено АПН України 2009 року [4].

БІЛІНГВІЗМ (від лат. *bilinguis*, від *bi...* та *lingua* – мова) – двомовність. // Володіння і поперемінне користування тією самою особою або колективом двома різними мовами або різними діалектами тієї самої мови [7, с. 51].

БІЛІНГВІСТІЧНИЙ – стосовно до білінгвізму. ****Білінгвістичне навчання** – навчання за програмами для дітей з національних меншин, що здійснюється двома мовами: рідкою та загальнодержавною [7, с. 51]. // Дидактична система, в якій поєднується вивчення двох мов. Має офіційну підтримку в Австралії, США, Канаді. У Канаді білінгвізм полягає в навчанні на двох офіційних мовах – англійській і французькій).

БЮРО́ (від франц. *bureau*) – 1. Колегіальний орган, що обирається чи створюється для виконання певної, головним чином керівної, роботи [47, с. 115]. ****Міжнародне бюро освіти, МБО** (англ. *International Bureau of Education* — *IBE*; франц. *Bureau international d'education* — *BIE*) – неурядова міжнародна організація, заснована 1925 року в Женеві як приватна організація при Інституті педагогічних наук ім. Ж.Ж. Руссо. З 1929 р. перша міжурядова організація в галузі освіти. З 1947 р. співпрацює з ЮНЕСКО. З 1954 р. СРСР, БСРСР, УРСР стали членами МБО. З 1969 р. МБО стало складовою частиною ЮНЕСКО й обслуговує всі країни-члени. Бюро організує (1 раз на 2 роки) тематичні сесії Міжнародної конференції з освіти, проводить педагогічні дослідження, зокрема в галузі порівняльного аналізу систем освіти, друкує їх результати; підтримує бази даних; поповнює міжнародну педагогічну

бібліотеку (підрозділ МБО). З 1977р., МБО очолює Міжнародну мережу інформації з питань освіти – International Network for Educational Information — INED (Женева), в якій беруть участь інформаційні центри з освіти 96 країн світу. Основні публікації МБО видаються англійською та французькою мовами [22].

ВАУЧЕР (від англ. voucher – розписка) – 1. Майновий сертифікат, що видається у процесі приватизації для придбання акцій підприємств, що приватизуються; 2. Письмове доручення, гарантія чи рекомендація; 3. Освітній, грошовий сертифікат, що видається державою батькам учнів для сплати за навчання [58]. Концепція приватизаційного сертифіката полягає в тому, що при переході від державної соціалістичної до приватної економіки кожен громадянин є співвласником всіх матеріальних цінностей, що їх накопичено в державі. Надання громадянам ваучерів як цінних паперів є таким чином «роздержавленням» засобів виробництва з метою створення ринкової приватної економіки і ринку капіталів [6].

ВЕЛФАРИЗМ (від англ. welfare – добробут, соціальне забезпечення) – ідеологія капіталізму, спрямована на соціальний захист громадян засобом перерозподілу, втручання в економіку з метою створення системи соціального забезпечення (безоплатна медична допомога тощо). Welfare є одним з видів фінансової чи іншої допомоги. У розвинутих країнах надається переважно урядом та різними організаціями (благодійними, неформальними, релігійними тощо) у тому числі міжурядовими (ООН). У США та Канаді welfare – це допомога бідним, у Європі – універсальна послуга («соціальна солідарність»), доступна всім громадянам для соціальної підтримки й добробуту без клейма благодійності [62].

ГЛОБАЛІЗУВАТИ – надавати чому-небудь глобального характеру.

ГЛОБАЛЬНИЙ (від франц. global – загальний, всесвітній; від лат. globus – куля) – 1. Узятий в цілому, загальний, всебічний, поширений на всю земну кулю. Глобальний договір. [47, с. 173]. 2. Комплексний, масштабний, великого розмаху, охоплення. // Глобальна стратегія [7, с. 185].

**Глобальні проблеми – сукупність життєво важливих проблем людства, від вирішення яких залежить подальший

соціальний прогрес у сучасну епоху, – запобігання світової термоядерної війни й забезпечення мирних умов для розвитку всіх народів; подолання економічної прірви між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються; розв'язання демографічних проблем; запобігання екологічної катастрофи. До глобальних проблем належать також проблеми охорони здоров'я, освіти, соціальні цінності тощо. Глобальні проблеми породжені не стільки могутніми засобами впливу людства на довкілля й величезним масштабом господарської діяльності, який можна співставити з геологічними та іншими планетарними природничими процесами, скільки насамперед зі стихійністю суспільного розвитку й анархією виробництва в умовах капіталізму, експлуатацією країн, що розвиваються, багатонаціональними корпораціями, а також іншими антагоністичними суперечностями, гонитвою за прибутком і тимчасовими вигодами [55, с. 117].

ГЛОБАЛЬНІСТЬ – 1. Світовий характер чого-небудь, усесвітність, планетарність. 2. Повне охоплення чого-небудь, загальність. Глобалізація соціальних процесів [7, с. 185].

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ – 1. Беспрецедентна інтенсифікація процесів інтернаціоналізації соціального життя до такого ступеня, що вони стають чинниками змін на субнаціональному рівні, приводять до інтенсифікації транснаціональних міжіндивідуальних і міжгрупових взаємодій. 2. Процес творення «мегасуспільства», в результаті чого національно-державні форми суспільства поступово втрачають значення [1, с. 170]. 3. Нелінійний, нерівномірний і суперечливий (йї протистоїть локалізація) процес, що розвивається тією мірою, якою світ перетворюється із сукупності національних держав на мережу глобальних гравців (транснаціональних корпорацій), що взаємодіють і борються на полях національних держав, а світові економічні, політичні і соціокультурні закони стають більш значущими, ніж національні [10, с. 14].

ГЛОБАЛІЗМ – 1. Ідеологія неоліберальної моделі глобалізація [10, с. 15]. 2. Ідеологія поділу світу на розвинутий центр і деградуючу периферію, протиставлення меншості людей («золотого мільярда»), яка досягла вищого ступеня мобільності, інертній більшості в зоні слаборозвинутості [1, с. 170].

ГРАМОТНІСТЬ – ступінь володіння людиною знаннями, навичками, ступінь компетентності у певній галузі людської діяльності.

**Грамотність як письменність (грамотність мовна) – уміння читати, писати рідною мовою згідно з нормами граматики й правопису як один з показників соціально-культурного розвитку населення країни.

**Грамотність числова – вміння рахувати і здійснювати операції з числами, а також здатність розуміти, чому в реальному житті відповідають числа.

**Грамотність наукова – здатність людини розуміти, оцінювати якість наукової інформації, набуття навичок описувати, аналізувати, прогнозувати природні явища на основі фактичних даних.

**Грамотність релігійна – ступінь засвоєння релігійних канонів (не обов'язково пов'язана з умінням читати).

**Грамотність комп'ютерна – система навичок (більш мислительних, ніж механічних) роботи з комп'ютерами та іншими приладами, що містять мікропроцесори, а також знання основ інформатики, можливостей ІКТ, принципів роботи Інтернету, навички роботи з комп'ютером.

**Грамотність фінансова – не лише вміння заробляти гроші, а й навички їх збереження, інвестування, віддання частки фінансів на благодійність.

Медіа-грамотність – уміння аналізувати, оцінювати й створювати повідомлення різних видів. ****Грамотність функціональна – мінімальний рівень володіння знаннями, уміннями й навичками для виконання професійних функцій, відповідно.

Рівень грамотності дорослого населення – частка кількості грамотних у віці старшому за 15 років. ****Індекс грамотності певного народу – частка як результат ділення кількості грамотних осіб на чисельність усього населення. **ГУМАНІЗАЦІЯ** – процес поширення та утвердження гуманістичних принципів в якій-небудь сфері суспільного життя. Гуманізація законів.

**Гуманізація освіти – центральна складова нового педагогічного мислення, яка передбачає перегляд, переоцінку

всіх компонентів 394 педагогічного процесу у світлі їхньої людинотворної функції. Гуманізація освіти означає повагу школи й педагогів до особистості дитини, довіру до неї, прийняття її особистісних цілей, запитів і інтересів; створення максимально сприятливих умов для розкриття й розвитку здібностей й обдарувань дитини, для її повноцінного життя на кожному з вікових етапів, для її самовизначення [12, с. 76].

ГУМАНІЗМ (від лат. *humanus* – людяний) – 1. Історично змінна система ідей і поглядів, що визнає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і самореалізацію, причому благо людини є критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності є бажаною нормою стосунків між людьми [55, с. 130]. 2. В історичному аспекті – прогресивна течія західноєвропейської культури епохи Відродження, спрямована на утвердження поваги до гідності й розуму людини, її права на земне щастя, вільний вияв природних людських почуттів і здібностей [12, с. 76-77].

**Гуманістична психологія – напрям у сучасній, передусім американській, психології, яка визнає своїм головним предметом цілісну особистість у процесі її саморозвитку. Виникла у 50-х роках 20 ст. Одна з основних галузей практичного застосування – психотерапія. Другий аспект – проблеми виховання й навчання, що обумовило виникнення нового поняття «гуманістичного виховання». Згідно з гуманістичною психологією основне завдання школи – формування людини як унікальної особистості.

**Гуманістична педагогіка – напрям у сучасній теорії і практиці навчання й виховання, що виник наприкінці 50-х – початку 60-х років 20 ст. у США як педагогічна реалізація гуманістичної психології. З 60-х років у США функціонує Національний консорціум з гуманізації виховання – організація педагогів-прихильників гуманістичної педагогіки, які працюють у різних ланках системи освіти. Філософсько-ідеологічна орієнтація Г.П. близька до ідей педоцентризму, нового виховання й «прогресивізму». У центрі уваги гуманістичної педагогіки – унікальна цілісна особистість, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей (самоактуалізації),

відкрита для сприймання нового досвіду, здатна на свідомий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Це головна мета 395 виховання на відміну від формалізованого передавання учням знань і соціальних норм у традиційній педагогіці [12, с. 77].

ГУМАНІТАРИЗА́ЦІЯ (від лат. *gumanitas* – людство, людяність) – упровадження в що-небудь, посилення в чому-небудь гуманітарних засад. Гуманітаризація знань [7, с. 201].

ГУМАНІТА́РНІЙ – 1. Який належить до суспільних наук, що вивчають людину та її культуру. 2. Стосується людського суспільства, людини, як члена суспільства, її прав та обов'язків. Гуманітарне право [7, с. 201].

ДЕМОКРАТИЗА́ЦІЯ – запровадження демократичних принципів, перебудова держави, організацій тощо на демократичних засадах. // Наближення до демократизму [7, с. 213].

**Демократиза́ція освіти – процес утвердження й упровадження принципів демократії в освітній сфері. Демократична система виховання передбачає орієнтацію на рівність членів суспільства незалежно від соціального стану, статі, національної, релігійної, расової приналежності. Їй притаманна така організація навчального процесу, за якою формується людина, здатна вільно, творчо мислити й працювати.

ДЕМОКРА́ТІЯ (від грец. *δημοκρατία* – народовладдя, від *δῆμος* – народ і *κράτος* – влада) – форма політичної організації суспільства, що характеризується участю формальною (в експлуататорських державах) або фактичною (у державах соціалістичного типу) народу в управлінні державними справами. // Форма керівництва будь-яким колективом, яка забезпечує активну участь його членів у здійсненні всіх заходів [47, с. 198].

ДЕСКУЛІЗА́ЦІЯ (від англ. *deschooling* – руйнація школи як інституту) – напрям у педагогіці, основним концептуальним положенням якого є ствердження, що школи як освітянські інституції вже не виправдовують себе, тому вони мають бути скасовані, а замість них треба побудувати систему вільної освіти [7, с. 216]. Концепція ліквідації школи у традиційному розумінні

висунута у 60-х-70-х роках 20ст. у США І. Іллічем, П. Гудменом, у Великобританії – Е. Раймером, у Бразилії – П. Фрейрі.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ (від де... і централізація) – система управління, за якою частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління; розширення прав низових органів управління. // Знищення, скасування або ослаблення централізації [47 с. 205]. **Децентралізація системи управління освітою характерна для США, Канади, Австралії, Бельгії, Великобританії, ФРГ, Швейцарії.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ (від лат. *diversus* – різний, віддалений) – 1. Надання чому-небудь різнобічного, комбінованого, багатогалузевого характеру [7, с. 220]. 2. Одна з форм концентрації капіталу в умовах науково-технічної революції. Полягає в тому, що капіталістичні фірми, прагнучи вистояти в умовах нерівномірного розвитку економіки, проникають у нові для себе галузі й сфери, розширюють асортимент і поступово перетворюються на багатогалузеві комплекси [47 с. 208].

**Диверсифікація освітніх послуг – фінансування різноманітних освітніх послуг, залучення різних джерел фінансування для надання освітніх послуг.

ДИСКУРСІВНИЙ (від лат. *discursivus*, від *discursus* – міркування, довід, аргумент) – той, що здійснюється шляхом логічних міркувань, розсудковий, опосередкований [47 с. 215].

ДИСТАНЦІЯ – (від лат. *distantia* – відстань) віддаль між чимнебудь у просторі і часі [47 с. 217].

**Дистанційна освіта – 1. Навчання, яке ґрунтується на трьох складових: відкрите навчання, комп'ютерне навчання, активне спілкування викладачів і студентів з використанням сучасних телекомунікацій. 2. Одна з форм неперервної освіти, яка покликана реалізовувати права людини на освіту й одержання інформації. 3. Комплекс освітніх послуг, які можуть надаватися населенню в країні і за кордоном за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, яке базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані (спутникове телебачення, радіо, комп'ютерний зв'язок, Інтернет тощо) [38, с. 163].

**Дистанційний курс – комплекс навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених у віртуальному середовищі для організації дистанційної освіти на основі ІКТ технологій [38, с. 166].

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ – (від франц. *differenciation*, від лат. *differentia* – різниця, відмінність) – 1. Поділ, розчленування цілого на якісно відмінні частини [47, с. 218]. 2. Сторона процесу розвитку, пов'язана з розділенням, розчленуванням цілого, яке розвивається, на частини, ступені, рівні.

**Диференціація функціональна, у процесі якої розширюється коло функцій, що виконують елементи системи, яка розвивається.

**Диференціація структурна, в ході якої в системі виокремлюються підсистеми, що реалізують ті чи інші функції [55, с. 170].

**Диференціація навчання – форма організації навчальної діяльності учнів, за якою враховуються їх схильності, інтереси, здібності [43, с. 276-277]. // Комплекс методичних, психологопедагогічних та організаційно-управлінських заходів, що забезпечують процес навчання у гомогенних групах.

**Диференціація освіти – процес та результат створення відмінностей між частинами освітньої системи чи підсистеми, наприклад, між школами в межах шкільної системи, класами в межах школи, групами учнів та окремими учнями в межах класу з урахуванням одного чи кількох критеріїв, наприклад, мета освіти, методи, зміст освіти тощо.

ДІАГНОСТИКА (від грец. *διαγνωστικός* – здатний розпізнавати) – 1. Процес розпізнання хвороби й визначення її. 2. Наука про методи встановлення діагнозу як наукового опису основних ознак, що характеризують певну групу явищ чи процесів [47, с. 219].

**Діагностика результативності навчання – вимірювання та оцінювання навчальних досягнень учнів на певних етапах навчання. Діагностика розглядає результати навчання у зв'язку зі способами їх досягнення, а тому включає прогнозування подальшого розвитку подій [38, с. 152].

ЕКОНОМІКА (від грец. *οίκονομική*, від *οίκος* – житло і *νόμος* – закон) – історично визначена сукупність суспільно-

виробничих відносин, що характеризують економічний лад суспільства, його базис, властивий певній суспільно-економічній формації [47, с. 236].398 **Економіка знань – термін було введено до наукового обігу австроамериканським ученим Фрицем Махлупом (1962) для вживання в одному з секторів економіки. Нині цей термін поряд з терміном «економіка, що базується на знаннях», застосовується для виявлення типу економіки, в якій знання грають вирішальну роль, а виробництво знань є джерелом зростання. Широко вживаються також близькі поняття до «економіки знань», як-от: «інноваційна економіка», «високотехнологічна цивілізація», «суспільство знань», «інформаційне суспільство [20].

ЕКСПЕРИМЕНТ (від лат. *experimentum* – випробовую) – 1. Спроба, дослід [47, с. 237]. 2. Метод дослідження, у процесі якого створюються умови для з'ясування залежності між педагогічними засобами та результатами їх використання за точно встановлених і зафіксованих умов [31 с. 10].

ЕЛЕКТІВНИЙ (від франц. *électif*, від лат. *electus* – вибраний, добірний) – вибірний. **Елективні курси навчання – академічні предмети, які входять до навчальних планів, але не є обов'язковими для всіх учнів [7, с. 259].

ЕЛЕКТІВНІСТЬ – принцип вибору предметів для вивчення самими учнями. Полягає в тому, що з певного року навчання лише частина предметів є обов'язковими, а решта – можуть вибиратися учнями (за схваленням педагогів) з числа рекомендованих для даного року навчання або для того чи іншого профілю. Елективний принцип застосовується в середній і вищій школі багатьох країн, особливо в США. З 1991 року елективний принцип застосовується в середній загальноосвітній школі України [12].

ЕФЕКТИВНІСТЬ (від лат. *efficio* – дію, виконую; *effectivus* – діяльний, творчий) – результат, наслідок будь-яких причин, сил, дій.

**Ефективність економічна – 1. Показник економії суспільної праці в результаті застосування певних заходів. 2. Ступінь віддачі виробництва, машин, апаратів [47, с. 262].

**Ефективність навчання – характеристика, за допомогою якої оцінюються результати виконаної діяльності відповідно заданої мети.

**Ефективність діяльності школи – відношення досягнутого результату (за певними критеріями) до максимально досяжного чи заздалегідь запланованого.

ІМОВІРНІСНИЙ (ЙМОВІРНІСНИЙ) – який характеризується можливістю, певною мірою імовірності; стосується теорії імовірності. Імовірнісний характер відповідей. // Допустимий дозволений. // Який може відбутися.

**Імовірнісна освіта полягає в принциповому перенесенні акценту з ідеї «освоєння культури» (основ наук) на ідею самореалізації особистості в культурі. Змінюється уява про смисл самої освіти: вона бачиться не стільки в трансляції деяких знань, скільки в самому процесі становлення особистісної суб'єктивності людини та її здатності до діалогу з культурою [19, с. 23-24].

ІДЕНТИФІКАЦІЯ (від лат. *identicus* – тотожний) – ототожнення, при рівняння, уподібнення. ****Національна (етнічна) ідентифікація** – усвідомлення людиною своєї приналежності до певної нації (етносу), усвідомлення своєї близькості з нацією, спорідненості з нею [48, с. 279].

ІНВАРІАНТИ (від лат. *invarians* – незмінний) – величини, співвідношення, властивості тощо, які не змінюються від тих чи інших перетворень змінних, пов'язаних з ними, наприклад, коли змінюють систему координат [47, с. 279].

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ (від франц. *individualization, individuum* – неподільне) – 1. Виділення однієї особи або особини (індивідуума) за їхніми характерними властивостями. 2. Врахування особливостей кожної одиниці при вивченні сукупності предметів чи явищ [47, с. 280].

ІНСТИТУТ (від лат. *institutum* – устрій, установа) – 1. Сукупність норм права, що охоплює певні суспільні відносини. 2. Назва науково-дослідних установ, а також вищих спеціалізованих навчальних закладів. 3. Навчально-методичні установи системи підвищення кваліфікації спеціалістів. 4. Окремий тип педагогічного навчального закладу. Учительський інститут [47, с. 285]

**Інститути і центри ЮНЕСКО – спеціалізовані відділи ЮНЕСКО як організації, що діють як її регіональні бюро, підтримують її програми, спрямовують роботу національних відомств і представництв ЮНЕСКО. Стратегічні завдання ЮНЕСКО забезпечують: інститути і центри освіти ЮНЕСКО (UNESCO education institutes and centres), наукові інститути і центри ЮНЕСКО (UNESCO science institutes and centres), Інститути статистики ЮНЕСКО (UNESCO Institute for Statistics) [18].

ІНСТИТУЦІЇ (від лат. institution – настанова) – 1. Назва елементарних підручників римського цивільного права. 2. Установи, заклади: • академічні установи (науково-дослідні центри, наукові інститути тощо); • пропедевтико-освітні системи (університети, коледжі, інститути); • державні структури (інформаційно-аналітичні центри, консультативні ради); • громадські організації (академії, асоціації, консорціуми, союзи); • постійно діючі семінари та періодичні конференції, симпозіуми, робочі зустрічі, а також наукові видання та міжнародні донорські організації та фонди [47, с. 285].

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ — процес упорядкування, формалізації й стандартизації чого-небудь. ****Інституалізація освіти** – створення відповідних інститутів. Передбачає планування, координацію, стимулювання впровадження наукових результатів у сферу управління, освіти, діяльності різних структур соціальної комунікації, визначення й узагальнення досвіду різних країн, присутності в міжнародних асоціаціях [17, с. 148].

ІНТЕГРАЦІЯ (від лат. integratio – поповнення, відновлення) – 1. Об'єднання в ціле будь-яких окремих частин. Протилежне – дезінтеграція.

**Інтеграція економічна – процес інтернаціоналізації господарського життя, зближення, об'єднання економік кількох країн.

**Інтеграція соціальна – наявність упорядкованих відносин між індивідами, групами, організаціями, державами [47, с. 286-287].

ІНТЕРНЕТ (від англ. INTERnational NETwork – Міжнародна мережа) – глобальна комп’ютерна мережа, належить до клієнтсерверних мереж, що мають для зберігання й опрацювання інформаційних даних спеціальні потужні комп’ютери – сервери для надання інформації іншим комп’ютерам мережі – клієнтам. Інтернет містить мільйони серверів та клієнтів, розташованих по всьому світі, кожний з яких має унікальну адресу, що описується за єдиним стандартом [28, с. 92].

ІНФОРМАЦІЙНИЙ – стосується інформації. // Який опрацьовує та видає інформацію. Інформаційна машина.

**Інформаційна культура — одна зі складових загальної культури, вміння цілеспрямовано працювати з інформацією та використовувати для її отримання, обробки й передачі комп’ютерну інформаційну технологію, сучасні технічні засоби та методи.

**Інформаційна технологія – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, доставку до джерел інформації, незалежно від місця їх розташування.

**Інформаційне суспільство – суспільство, що характеризується високим рівнем виробництва й споживання інформації та інформаційних послуг. Комп’ютерний переворот, що відбувся в цивілізованих країнах світу, веде до змін у духовному житті людини, ідеології суспільства, підходів до визначення змісту освіти й розробки нових інформаційних освітніх технологій.

**Інформаційний простір (поняття введено В.М. Костюком) – простір, в якому створюється, переміщується й споживається інформація. Напрямок і швидкість інформаційних потоків, способи творення й поглинання (використання) інформації визначають структуру цього простору, що відбиває інформаційну інфраструктуру суспільства, куди входять наука, ЗМІ, освіта.

ІНФОРМАЦІЯ (від лат. information – роз’яснюю) – 1. Повідомлення про щось, відомості про які-небудь події, чинючу діяльність. 2. Відомості в будь-якій формі та вигляді, на будь-

яких носіях (карти, діаграми, малюнки, схеми тощо), що їх сприймають людина і живі організми, керуючі машини та інші системи. // Відомості, що обробляються в контакті людини з автоматичним пристроєм. Теорія інформації [47, с. 293].

**Засоби масової інформації (ЗМІ, мас-медіа – англ. Mass media) – організаційно-технічний комплекс, що забезпечує виробництво, періодичну передачу і масове тиражування словесної, образної і музичної інформації з метою масової комунікації; це інструмент управління масовою свідомістю, наприклад, думкою електорату в інтересах тих чи інших політичних груп.

**Засоби масової інформації України — преса (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, Інтернет-видання, кінематограф, звукозаписи й відеозаписи, відеотекст, телетекст, рекламні щити й панелі, домашні відеоцентри, що поєднують телевізійні, телефонні, комп'ютерні та інші лінії зв'язку. Усім цим засобам притаманні якості, що їх об'єднують — звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям, корпоративний зміст виробництва й розповсюдження інформації. Відносини, пов'язані з друкованими ЗМІ в Україні, регулюються Конституцією України (888-09) (за ч. 3, ст. 15 Конституції «Цензура заборонена»), Законом України «Про інформацію» тощо. [16].

КАУЗАЛЬНИЙ (від лат. causalis, від causa – причина) – причинний. **КАУЗАЛЬНІСТЬ** (філософ.) – причинність [47, с. 320].

КЛАСИФІКАЦІЯ (від лат. classis – розряд і ...фікація) – розподіл предметів за спільними ознаками з утворенням певної системи класів даної сукупності предметів [47, с. 331].

**Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО) – інструмент, що сприяє збиранню, компіляції та поданню статистичних даних про освіту, як в окремих країнах, так і в міжнародному вимірі. МСКО було прийнято Міжнародною конференцією з освіти (Женева, 1975) й затверджено Генеральною конференцією ЮНЕСКО на 20-й сесії (Париж, 1978). Згідно з МСКО систему освіти складають ступені освіти: допочаткова освіта; початкова освіта (1 ступінь); перший етап середньої освіти (2 ступінь); середня освіта – другий етап (3

ступінь); післясередня, невища освіта (4 ступінь); перший етап вищої освіти (5 ступінь); другий етап вищої освіти (6 ступінь) [60].

КОЛÉДЖ (від англ. college) – навчальний заклад у Великобританії, США та інших країнах, що може відповідати вищій, проміжній між вищою й середньою освітою, середній освіті [47, с. 338].

КОЛÉЖ (від франц. collège) – середня школа у Франції, Бельгії, країнах Африки й Азії – колишніх французьких колоніях. У Франції колежі – неповні середні школи, навчання в яких є обов'язковим для дітей з 11 до 15 років [47, с. 338].

КОМПАРАТИВІЗМ (від лат. comparatives – порівняльний) – 1. Ліберально-об'єктивістська школа в буржуазному літературознавстві, яка, порівнюючи сюжети, образи, ігнорувала ідейний зміст і національну форму. 2. Порівняльно-історичний метод дослідження, застосований при вивченні споріднених явищ і процесів [47, с. 344].

КОМПАРАТИВІСТ – фахівець із компаративістики, компаративізму; той, хто застосовує порівняльно-історичний метод у дослідженні якоїсь галузі знань, проблеми тощо [7, с. 445].

КОМПАРАТИВНИЙ (від лат. comparo – порівнюю) – порівняльний, порівнювальний [47, с. 344].

КОМПЕТЕНТНІСТЬ – якість особистості, що визначає успішність виконання того чи іншого виду діяльності (засвоєна К.).

**Загальна компетентність – здатність до аналізу та синтезу, загальні знання, здатність до самостійного навчання, співпраці і комунікації, цілеспрямованість, лідерські риси, організованість і здатність до планування [38, с. 127]. Запровадження компетентнісного підходу в освіті пов'язують з проектом «Учитися бути» ЮНЕСКО (1972) під керівництвом Е. Фора. [13, с. 8-9].

**Компетентнісний підхід в освіті – метод моделювання й подання результатів навчання як норм його якості у виді ознак практичної готовності людини до діяльності [13, с. 8].

КОМПЕТЕНЦІЯ (від англ. competence – здібність, від лат. Competens, competentis – здатний, обізнаний; від англ. compete –

змагатися, здатність змагатися) – 1. Змагальність, конкурентна перевага. 2. Нормативна вимога до змісту освіти. 3. Сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знання, вміння, навички, способи діяльності), що задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів, і необхідних для якісної продуктивної діяльності. Термін виник після запуску СРСР 1957 року штучного супутника і аналізу США змісту освіти двох країн з метою модернізації системи освіти [13, с. 9-10].

КОМУНІКАЦІЯ (від лат. communico – спілкуюсь із кимось) – спілкування, передача інформації.

**Масова комунікація – суспільний інститут, що виконує завдання формування світогляду і громадської думки широких мас засобами масової інформації і пропаганди [47, с. 348].

КОНФЕСІОНАЛЬНИЙ (від лат. confessionalis – віросповідний) – церковний. ****Конфесіональні школи** – 1. Школи, що виникли в період раннього середньовіччя в Західній Європі і були на утриманні та під контролем церкви. 2. Навчальний заклад, у якому поряд з вивченням предметів академічного циклу значна увага приділяється вивченню релігії [47, с. 359]. **КРІЗА** (від грец. κρίσις – вихід, закінчення) – 1. Складний, загострений стан, різкий перелом або занепад [47, с. 370]. 2. Фаза небезпечного зниження стійкості системи, коли внаслідок зовнішніх чи внутрішніх умов, що змінилися, напрацьовані раніше шаблони діяльності стають контрпродуктивними і можуть призвести до її руйнації. Разом з тим, успішне подолання кризи може мати конструктивні наслідки [29, с. 324].

**Кріза антропогенна – криза насамперед екологічна, що спровокована людською діяльністю [29, с. 324].

КУЛЬТУРА МІРУ – складова загальної культури, що включає цінності, переконання, позиції, символи й зразки поведінки стосовно миру як умови спільного існування, тобто до реалізації загальної безпеки на планеті для виживання й розвитку глобального співтовариства, регіонів, окремих держав та індивідуумів на планеті Земля через морально-етичне регулювання міжнародних і міжетнічних відносин, що виражається в захисті створеної людиною цивілізації від самої

людини, її агресивності, знищення ресурсів й руйнації екологічного й соціального середовища [21].

КУРІКУЛУМ (від англ. curriculum – документ, підготовлений експертами, виходячи із сучасного рівня дисциплінарних і педагогічних знань) – термін курікулум використовується для позначення угоди між суспільством, державою і спеціалістами в галузі освіти стосовно курсу навчання, який учні мають пройти в певний період свого життя. Для більшості авторів та експертів курікулум визначає: навіщо навчатися; що вивчати; коли навчатися; де навчатися; як навчатися; з ким навчатися. // Зміст, форми, методи навчання [5].

МАРГІНАЛ (від лат. margo (marginis) – край, межа) – 1. Той, хто втратив колишні соціальні зв'язки і не пристосувався до нових умов життя. 2. Той, хто не визнає загальноприйнятих норм і правил поведінки [7, с. 509].

МАРГІНАЛІЗАЦІЯ – процес утрати колишніх соціальних зв'язків із неповним засвоєнням культурних, етичних цінностей нового соціального середовища // Розмивання чітких соціальних культурних орієнтирів, традицій [7, с. 510].

МАРГІНАЛЬНІСТЬ – одна з важких форм кризового стану ідентичності. Маргінальні реакції породжуються ціннісним і рольовим дуалізмом, що виникає при переході до нового соціального середовища. Маргінальність, що виникає в умовах прискореної модернізації, болісно сприймається як необхідність включатися в жорстоку конкуренцію, відмовлятися від уявлень, що були начебто беззаперечними [52].

МЕДІА-ОСВІТА (від лат. mediatio – посередництво) – процес набуття медіа-грамотності як досвіду спілкування за допомогою ІКТ, уміння критично аналізувати медіа-інформацію, роль масмедіа в побудові поглядів на реальність. У 90-х роках 20 ст. медіаосвіту як навчальний предмет уведено в перелік предметів середньої школи у деяких країнах ЄС (Скандинавські країни, Данія), медіа-грамотності набувають в усіх розвинутих країнах [23].

МЕДРЕСЕ (від араб. Мадраса – давати уроки; місце, де дають уроки) середня й вища релігійна школа у мусульман у країнах Близького й Середнього Сходу. Виникла в арабському

світі у 7-8 ст. Нині існують два типи медресе: світського характеру й такі, що готують служителів культу [47, с. 420].

МЕКТЭБ (від араб. мактаб) – початкова мусульманська школа для хлопчиків у країнах Близького й Середнього Сходу.

МЕНЕДЖЕРИ (від англ. managers, від manage – керувати) – специфічний соціальний прошарок сучасного капіталістичного суспільства, включає найманих професійних керівників (директорів підприємств, керівників окремих підрозділів) у концернах, трестах, синдикатах тощо.

МЕНЕДЖМЕНТ (від англ. management) – 1. Капіталістична організація управління менеджерами. 2. Сукупність принципів, методів, засобів і форм управління виробництвом з метою підвищення його ефективності, збільшення прибутків. // Управління в соціально-економічних системах; розрізняють загальні й спеціальні функції менеджменту. До загальних функцій відносяться прогнозування й планування, організація, координація, мотивація (стимулювання), облік і аналіз, контроль; спеціальні функції менеджменту в принципі ті ж, що й загальні, але тільки в певній (спеціальній) сфері діяльності: у сфері обігу, постачання, збуту, підготовки виробництва, обслуговування виробництва тощо.

**Фінансовий менеджмент – 1. Система принципів, методів і форм організації грошових відносин. 2. Керівництво підприємства, фірми. // Керівний орган [24].

**Менеджмент якості освіти – модель побудови системи менеджменту якості, згідно з якою управління якістю освіти у ВНЗ здійснюється не на основі оцінного методу, що передбачає статистичну обробку досягнутих результатів, а згідно з концепцією загального управління якістю (Total Quality Management, TQM) і вимогами міжнародних стандартів якості ISO 9000:2000 (International Organization for Standardization, ISO). Міжнародні стандарти сприяють діяльності ВНЗ у напрямі задоволення потреб клієнтів – особистостей, суспільства, держави в освітніх послугах, підготовці спеціалістів, наукової продукції через підприємницьку інноваційну діяльність на ринках освітніх послуг, наукоємну наукову продукцію тощо [36].

МЕНТАЛІТЕТ – 1. Сукупність психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних і т. ін. особливостей мислення народу, соціальної групи або індивіда, що проявляються в культурі, мові, поведінці тощо [7, с. 518]. 2. Основи світогляду, які надають людині якості унікальної індивідуальності, неповторності у сполученні зі здатністю до всебічної самореалізації [13, с. 11].

МЕНТАЛЬНІСТЬ – 1. Інтелект, розумові здібності. 2. Психіка, психічний склад [7, с. 518].

МÉТОД (від грец. μέθοδος – шлях дослідження, спосіб пізнання) – 1. Спосіб пізнання дійсності і її відтворення в мисленні. 2. Спосіб, прийом або система прийомів для досягнення якої-небудь мети, для виконання певної операції [47, с. 429].

**Метод проектів – педагогічна технологія, орієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування до набуття нових, зокрема шляхом самоосвіти. В основі методу проектів лежить розвиток в учнів пізнавальних навичок, умінь самостійно конструювати свої знання та орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення, формування навичок мислення високого рівня. Виник у США у 20-х рр. 20 ст. під назвою «метод проблем».

**Метод ре́йтингу – оцінювання діяльності, її окремих аспектів компетентними експертами, здатними вирішувати творчі завдання, контролювати процес експертизи, широту й конструктивність мислення, самокритичність, мати власну думку й уміти її відстоювати [8, с. 28].

МОДÉЛЬ – (від франц. modèle, від лат. modulus– міра) – 1. Зразок, примірник чого-небудь. 2. Тип, марка, зразок конструкції. 3. Схема для пояснення якогось явища або процесу [47, с. 443]. 4. Функціональна подoba об'єкту (у т.ч. світу в цілому), що забезпечує більш менш ефективну орієнтацію й управління [29, с. 329].

**Моделі навчання: а) трансляційна модель побудована на передбаченні, що зміст навчальних впливів ізоморфно трансформується, характерна для традиційного навчання; б) формувальна модель – за допомогою управління навчальною діяльністю можна гарантувати формування знань і умінь; в)

розвивальна модель спрямована на розвиток теоретичного мислення за рахунок спеціальної організації навчального матеріалу; г) активізуюча модель спрямована на стимулювання пізнавальної діяльності за рахунок упровадження проблемного навчання; д) вільна модель орієнтована на спонтанність в саморозвитку особистості, а навчання розглядає як супровід її природного розвитку [38, с. 10].

МОНИТО́РИНГ (від лат. monitor – остерегаючий) – 1. Безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату [7, с. 538].

**Моніторинг освіти (Monitoring in education) – систематичні процедури збору даних щодо важливих аспектів освіти на національному, регіональному та локальному рівнях [27, с. 127].

МОТИ́В (від франц. motif, від лат. moveo – рухаю) – спонукальна причина дій і вчинків людини [47, С. 450].

МОТИВА́ЦІЯ (психол.) – сукупність психологічних явищ, у яких відображається наявність у людській психіці певної готовності, що спрямовує на досягнення мети; процес спонукання себе та інших до діяльності з метою досягнення особистих цілей та цілей організації; спонукання, яке викликає активність особистості, визначає її спрямованість [48, с. 78]

МОТИВУВА́ННЯ – процес впливу на людину з метою спонукання її до певних мотивів. Мотивація складає основу управління людиною. Ефективність управління значною мірою залежить від того, наскільки успішно здійснюється процес мотивування [48, с. 78].409

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІ́ЗМ– ідеологія формування норм і правил співіснування різних культур та їх носіїв в єдиному суспільстві як правовому, соціальному, економічному полі. Поняття ввів Ч. Тейлор у 1970-х роках 20 ст. як «політику визнання» цінностей культурних відмінностей, самовизначення полікультурного суспільства, індивідуальної й колективної ідентичності у зв'язку із загостренням проблем полікультурності в західному суспільстві [53].

МУЛЬТИКУЛЬТУ́РНИЙ (полікультурний – від грец. πολός – численний, у складних словах відповідає поняттям

«численний», «багато») (від лат. *multum* – багато і культура) – багатокультурний [47, с. 170].

Мультикультурне суспільство – суспільство культурної різноманітності, в якому немає домінуючої культури, де індивідам надано можливість вибирати культурні зразки й стилі. Культурна різноманітність передбачає не стільки етнічне розмаїття, скільки різноманітність життєвих стилів, культурних орієнтацій, культурних тенденцій [1, с. 170]. ****Мультикультурна (полікультурна) освіта – освіта, що ґрунтується на принципі культурного плюралізму: визнанні рівноцінності й рівних прав усіх етнічних і соціальних груп у суспільстві, на неприпустимі дискримінації людей за ознаками національної чи расової приналежності, статі, віку.

САМОСВІДОМІСТЬ – усвідомлення людиною себе самої як особистості, своєї діяльності як члена суспільства, стосунків з іншими людьми, рис характеру, власних дій та вчинків, їх мотивів, цілей, розумових, моральних фізичних якостей тощо. // Переконавання в цінності власної особистості [45, с. 251].

**Національна (етнічна) свідомість і самосвідомість особистості – усвідомлення себе часткою певної національної (етнічної) спільноти та оцінювання себе як носія національних (етнічних) цінностей, що склалися в процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної дійсності [48, с. 15].

ОБДАРОВАНИСТЬ – 1. Індивідуальний когнітивний, мотиваційний і соціально-особистісний потенціал, що дозволяє отримати високі результати в одній або більше сферах діяльності. 2. Загальні здібності, що обумовлюють широкий спектр можливостей людини, рівень і своєрідність її діяльності. 3. Природно високий рівень розвитку здібностей людини до певного виду діяльності [49, С. 78].

ОБРАЗ «Я» – відносно стійка, усвідомлена система уявлень про себе, на основі якої він будує взаємини з іншими. Образ «Я» включає три компоненти: когнітивний (уявлення про свої здібності, зовнішній вигляд, соціальну значимість тощо); емоційно-оцінний (самоповага, самокритичність, себелюбство тощо; поведінковий чи вольовий (прагнення бути зрозумілим,

завоювати повагу, підвищити свій статус, приховати свої недоліки тощо) [49, с. 79]

ОКСБРИДЖ – неформальна назва двох старіших англійських університетів – Оксфорда (заснованого 1214 року) і Кембриджа (заснованого 1318 року), які у Великобританії часто позначаються одним терміном.

ОЦІНЮВАННЯ (від англ. assessment – оцінювання) – процес отримання інформації, яка використовується для прийняття рішення, що стосуються учнів. (від англ. evaluation – оцінювання) – процес прийняття ціннісних суджень щодо цінності учнівських досягнень [29, с. 127].

ПАРАДИГМА (від грец. παράδειγμα – приклад, взірець) – 1. Стиль мислення; комплекс дослідницьких стратегій, установок і прийнятних процедур доведення, що прийняті у науковому товаристві і характеризують певний етап розвитку окремої дисципліни чи науки в цілому. Таке значення парадигми запропоноване американським фізиком і наукознавцем Т. Куном 1970 року [29, с. 335]. 2. Певна картина світу (його окремих частин, структур, сфер) у вигляді моделі постановки проблеми і способів їх розв'язання. **Парадигми освіти (поняття уведено Б. Бітінасом) – провідний підхід до вибору змісту, форм, організації освіти, способів навчання 411 й виховання. // Подання базових моделей освітнього процесу: авторитарно-імперативна та гуманна парадигма освіти (Ш.О. Амонашвілі); когнітивна та особистісна (Е.Я. Ямбург); авторитарна, маніпулятивна та педагогіка підтримки (Г.Б. Корнетов) **Парадигми сучасної педагогіки – педагогіка співробітництва, педагогіка діалогу, особистісно орієнтованої освіти тощо [15, с. 154].

ПЛЮРАЛІЗМ (від лат. pluralis – множинний) – 1. Філософська концепція, протилежна монізму, за якою все існує складається з множини самостійних, рівнозначних елементів, що не зводяться до єдиного начала // Визнання множинності істин. 2. Методологічний підхід, основна вимога якого – охопити по можливості всі сторони й зв'язки предмету, використовувати в пізнанні і соціальній діяльності будь-які методи, засоби, форми, прийоми тощо. Методологічний плюралізм. **Плюралізм у соціології та етиці – визнання в

суспільстві суверенності особистостей і груп. **Політичний плюралізм – забезпечення функціонування в суспільстві різних за орієнтаціями партій, організацій, соціальних рухів [50, с. 154].

ПОРТФОЛІО (від англ. portfolio, від лат. portare– нести, folio – аркуш паперу) – 1. Упорядкована збірка зразків робіт, фотографій, що дають уявлення про послуги організації (фірми) чи спеціаліста (модель, фотограф, дизайнер, архітектор тощо). 2. Колекція цінних паперів, перелік обов'язків людини (таке значення поширилось з 30-х років 20ст.). **Портфоліо (підсумкове) – одна з форм оцінювання роботи вчителя, його вміст допомагає оцінювати професіоналізм учителя. Учительське професійне портфоліо може містити набір кращих конспектів уроків, поурочних і тематичних планів, дидактичних матеріалів, документів, статей, фотографій, вирізок з популярних та наукових видань, різних форм оцінювання учнів, кращих учнівських робіт та прикладів, розроблених учителем для учнів. 412 **Портфолійне оцінювання (від англ. Portfolio assessment) – цілеспрямований, систематичний процес збирання та оцінювання учнівської продукції для засвідчення прогресу щодо досягнення цілей навчання [59, с. 22].

ПРАВА́ – 1. Сукупність норм і правил стосунків між людьми, що спираються на примусову силу держави і моральність.

**Права́ дитіни – сукупність особливих законодавчих норм і правил, спрямованих на захист інтересів дітей і підлітків у всіх сферах їхньої життєдіяльності.

«Деклара́ція прав дитіни» – міжнародний правовий акт, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року, основною метою якого є об'єднання зусиль держав світу у справі захисту прав та інтересів дитинства. **Конвенція ООН «Про права́ дитіни» прийнята й відкрита для підписання й приєднання резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року. Для СРСР ратифікована 1990 року, ратифікована Верховною Радою України 27 лютого 1991 року. [45, с. 216]. **ПРОГНО́З (від грец. πρόβωσις – передбачення) – науково аргументоване передбачення, що дає випереджальну інформацію про розвиток певних явищ, процесів у майбутньому; результат прогнозування [47, с. 548].

**Прогнозування – самостійна складна діяльність, зорієнтована на побудову вірогідних сценаріїв подій, що можуть відбутися в майбутньому або могли здійснитися у минулому [29, с. 342].

**Прогностична модель – науково обгрунтоване судження про можливі стани об'єкта в майбутньому та альтернативні шляхи і час їх досягнення. // Упорядкована збірка матеріалів, підібраних із певною метою [37].

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ – вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів та здібностей учнів і створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті та структурі організації навчання [9].

РЕГІОН (від лат. regio (regionis)– область, округ) – територія, що характеризується комплексом притаманних їй ознак (фізикогеографічних, економічних тощо) [47, с. 574].

**Регіони ЮНЕСКО – п'ять груп держав (регіональні групи 193-х держав-членів ЮНЕСКО), членство в яких визначається географічними, економічними й політичними чинниками: 1. Африка. 2. Арабські країни. 3. Азія й Тихий океан. 4. Європа й Північна Америка. 5. Латинська Америка й Карибський басейн. Україна належить до четвертого регіону. Різні частини однієї країни можуть належати до різних регіонів: (Алжир, Марокко – 1, 2; Росія – 3, 4) [41].

РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ – здійснення політики регіоналізму.

РЕГІОНАЛІЗМ – підходи до розгляду і вирішення яких-небудь проблем з позиції інтересів регіону **РЕГІОНАЛЬНИЙ** – стосовно до регіону. ****Регіональна угода** – міжнародний договір з яких-небудь питань, укладений між державами, що розташовані в одному географічному районі [7, с. 1020].

РЕЛЕВАНТНІСТЬ (англ. relevance – релевантність, доречність, співвіднесення, обгрунтованість) – 1. Смыслова відповідність між документом і запитом. 2. Зв'язок із життям індивіда, професійною й соціальною діяльністю. 3. Міра відповідності отриманого результату бажаному. У термінах пошуку в Інтернеті – це міра відповідності результатів пошуку завданню поставленому в пошуковому запиті. Визначає,

наскільки повно той або інший документ відповідає критеріям, указаним в запиті користувача [42]. 4. «Вчасний» (just in time) ресурс для досягнення цілей у сучасному конкурентному бізнес-середовищі [54].

РЕФОРМА (франц. reforme, від лат. reformo – перетворюю, поліпшую) – 1. Перетворення, зміна, нововведення, яке не знищує основ існуючої структури [47, с. 588].

**Освітні реформи – система положень і висновків, що впливають із них, стосовно передбачуваного розвитку освітньої системи.

РОЗВИТОК – 1. Процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого вищого. 2. Ступінь освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості [7, с. 1043] 3. Філософська категорія, що виражає процес руху, змінювання цілісних систем. Найбільш характерними рисами цього процесу є: виникнення якісно нового об'єкта (або його стану), спрямованість, незворотність, закономірність, єдність кількісних та якісних змін, взаємозв'язок прогресу та регресу, суперечливість, спіралеподібність форми (циклічність), розгортання у часі. Розвиток – універсальна і фундаментальна властивість буття, що є предметом дослідження діалектики – вчення про розвиток. Оскільки основним джерелом розвитку виступають внутрішні протиріччя, то даний процес, по суті, є саморозвитком (саморухом). Сучасна наука (зокрема синергетика) підтверджує глибинну незворотність розвитку, його багатоваріантність, альтернативність, а також те, що «носієм» розвитку виявляються складні, відкриті системи, здатні самоорганізовуватися [50, с. 65]

РОЗВИНЕНІ КРАЇНИ (англ. Developed countries) – 1. Найбільш політично впливові, індустріальні, з потужною економікою країни з високим ІЛР – індексом людського розвитку (довга тривалість життя і здоровий спосіб життя, високий рівень освіченості, гідний рівень життя), населення яких зайнято переважно високоспеціалізованими видами діяльності. 2. Держави-члени НАТО у часи «холодної війни», найвпливовішими з них є США, Великобританія, Німеччина, Франція. За обсягом валового національного продукту на душу населення це: Люксембург, Норвегія, США тощо. За даними

ООН найвищий ІЛР мають такі країни: Норвегія, Швеція, Австралія, Канада, Нідерланди, Бельгія, Ісландія, США, Японія [61]. 3. На початку 21 ст. ВБ та МВФ кваліфікували, як економічно розвинуті, такі країни: Австралія, 415 Австрія, Бельгія, Канада, Кіпр, Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Гонконг, Ісландія, Ірландія, Ізраїль, Італія, Японія, Південна Корея, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Португалія, Сингапур, Словаччина, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Тайвань, Великобританія, США [40].

СЕКУЛЯРИЗАЦІЯ – (франц. *secularisation*, від лат. *secularis* – мирський, світський). 1. Процес звільнення від впливу церкви в громадській та розумовій діяльності, в художній творчості [47, с. 605]. 2. Процес послаблення впливу релігії як засобу мислення й життя з одночасною втратою церковними організаціями попередньої соціальної значущості [45, с. 254]. 3. «Навчально-виховний процес у навчальних закладах є вільним від втручання політичних партій, громадських, релігійних організацій» (Закон України «Про освіту») [32].

СЕЛЕКТІВНІСТЬ (від лат. *selectus* – вибраний, добірний) – 1. Вибірковість, ступінь здатності до вибіркової [47, с. 605], 2. Принцип вибіркової змісту рівня, напряду тощо в організації педагогічного процесу на ранніх етапах навчання дитини.

СИСТЕМА (від грец. *συστήμα* – утворення, складення) – 1. Порядок, зумовлений правильним розташуванням частин, зв'язане ціле. 2. Сукупність принципів, покладених в основу певного вчення: форма, спосіб побудови, організації чогось; сукупність господарських одиниць, установ, організаційно об'єднаних у єдине ціле; сукупність частин, пов'язаних спільною функцією [47, с. 617]. **Система освіти – сукупність освітніх інституцій, що створена для трансляції знань, виховання людини і виробництва знань про освітні процеси; сукупність освітніх установ, що «складається із навчальних закладів, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти» (Закон України «Про освіту») [34].

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА – комплекс заходів, що здійснює держава для підтримки економічної та соціальної стабільності в суспільстві, підвищення рівня життя населення, забезпечення правого захисту, створення соціальних гарантій у суспільстві [51].

СТАНДАРТ (від англ. standart) – 1. Норма, зразок, мірило. 2. Прийнятий тип виробів, що відповідає певним вимогам за визначеними параметрами [47, с. 633].

**Стандарт в освіті (standart in education) – ступінь оволодіння навчальним матеріалом, необхідний для того, щоб досягти мети; еталон належного, соціального й фактично бажаного рівня навчальних досягнень.

**Державний стандарт загальної середньої освіти – звід норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на рівні початкової, базової та повної загальної середньої освіти, а також гарантії держави щодо її здобуття [14].

СТАНДАРТИЗАЦІЯ (від стандарт) – 1. Установлення єдиних обов'язкових норм і вимог на готову продукцію, напівфабрикати, сировину, матеріали. 2. Зведення багатьох видів виробів до невеликої кількості типових для раціональної організації виробництва [47, с. 633]. ****Стандартизація в освіті** – введення певних стандартів у систему освіти.

СТРУКТУРА (від лат. structura – побудова, розміщення, від struo – будую, зводжу) – 1. Внутрішня будова чогось. // Певний взаємозв'язок складових частин цілого. 2. Устрій, організація чогось [47, с. 641]. ****Структура освіти** – склад основних ланок системи освіти, співвідношення і форми взаємозв'язку між ними. «Структура освіти включає: дошкільну освіту; загальну середню освіту; позашкільну освіту; професійно-технічну освіту; вищу освіту; післядипломну освіту; аспірантуру; докторантуру; самоосвіту» (Закон України «Про освіту») [35].

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ – удосконалення й розвиток понятійного апарату педагогіки, спрямоване на всебічне пізнання об'єктивної реальності [38, с. 9].

ТЕХНОЛОГІЯ (від техно..., від грец. τεχνη – майстерність, і ...логія) – 1. Сукупність способів переробки матеріалів,

виготовлення виробів і процеси, що супроводять ці види робіт [47, с. 665]. **Технологія навчання – система науково обґрунтованих дій і взаємодій елементів навчального процесу, здійснення яких гарантує досягнення поставлених цілей навчання [38, с. 9, с. 492].

ТРИМІЄСТР (від лат. trimestris – тримісячний, від tres– три і mensis – місяць) – частина навчального року у вищих навчальних закладах 418 деяких країн : США, Великобританія, Бельгія, Греція, Ірландія, Чехія, Україна (Києво-Могилянська академія), і, як правило, обмежена канікулами. У середині кожного триместру передбачено тижневу перерву [47, с. 681].

ТЬЮТОР (від англ. tutor) – 1. Педагог, який організовує умови для складання та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учня, домашній учитель, репетитор. Найчастіше він є досвідченим учителем-предметником і керує самостійною роботою учнів в позашкільний час та займається їх вихованням. 2. Керівник групи студентів в університетах Великобританії. 3. Молодший викладач ВНЗ США [48].

УНІВЕРСИТЕТ (з нім. Universität, від лат. universitas (universitatis) – сукупність) – 1. Вищий навчально-науковий заклад, який готує спеціалістів з багатьох галузей знань і проводить науково-дослідну роботу [47, с. 690]. Перші університети з'явилися в Європі у 12-13 ст. Класичну модель європейського університету на початку 19 ст. теоретично розробив пруський міністр освіти В. фон Гумбольдт. **Відкритий університет – вищий навчальний заклад заочної форми освіти (дистанційного навчання), використовує ІКТ технології, орієнтований на здобуття освіти тих, хто працює, людей похилого віку, інвалідам (Відкритий університет Британії, (Національний відкритий університет імені Індіри Ганді в Індії, дистанційне навчання: заочний університет у Німеччині, Національний технологічний університет у США) [44, с. 202].

ЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ (від лат. centralis – серединний) – 1. Зосередження керівництва, управління в єдиному центрі. 2. Зосередження більшої частини державних функцій у віданні центральних установ. **Централізоване управління освітою – система управління освітою, в голові якої стоїть державний

орган (найчастіше Міністерство освіти). До освітніх реформ кінця 20 ст. централізованим було управління освітою у Франції, Італії, Греції, Португалії, Іспанії, Японії, Ірландії, в країнах Латинської Америки [47, с. 738; 9].

ФРАНЧАЙЗИНГ — взаємовигідна угода, за якою крупна фірма надає право малій фірмі реалізовувати свою продукцію під своєю маркою (торговим знаком) протягом певного терміну в спеціально вказаному місці з правом вибору ринку збуту. За цю можливість мала фірма сплачує вступний внесок і відраховує певний відсоток з обороту на користь «батьківської» фірми [57, с. 492].

ФУНКЦІЯ (від лат. *functio* – виконання, завершення) – діяльність, обов’язок, робота; призначення [47, с. 727].
**Функції школи – різноманітні види специфічної діяльності школи з освіти й виховання молодого покоління.
**Функціональна грамотність – здатність чітко та кваліфіковано виконувати професійні функції. **Функціональна неграмотність – нездатність людини читати й писати на рівні, необхідному для виконання найпростіших суспільних завдань (термін виник у 90-х роках 20 ст.). Функціонально неграмотна або малограмотна особа не здатна сприймати нескладний текст побутового змісту, бо значною мірою втратила навички читання й письма внаслідок різних причин, у тому числі й хвороб (див. Грамотність).

ФУРКАЦІЯ (від лат. *furcatus* – поділений) – побудова навчальних планів старших класів загальноосвітньої школи за циклами (потоками) та профілями (гуманітарний, природничо-математичний технічний, сільськогосподарський та ін.) з переважанням одного циклу навчальних предметів. Ф. застосовують з метою поглибленого вивчення профільних предметів; при виділенні двох циклів – біфуркація, більшої кількості – поліфуркація [12].

ЧАРТЕР (від англ. *charter* – контракт, угода) – у міжнародній торгівлі форма угоди між власником транспортних (для морського, повітряного перевезення) засобів і тим, хто фрахтує (наймає) транспортний засіб або його частину на певний строк. **Чартерні школи – незалежні публічні школи, що фінансуються з федерального бюджету штату, навчання в них безкоштовне. Чартерні школи існують у США з 1992 року.

Кількість дітей у чартерних школах коливається від 200 до 400 школярів. Як правило, вони створюються педагогами, батьками, комерційними структурами на базі загальноосвітніх шкіл і заключають угоду (хартію) з місцевими органами влади на право надання освітніх послуг і самостійного використання виділених ресурсів. Вони увібрали кращі елементи приватних і публічних шкіл і є «лабораторіями навчання», бо запроваджують інноваційні технології навчання. Вони зобов'язані дотримуватись державних стандартів, однак часто перевершують їх. Уряд США вважає чартерні школи ефективною моделлю альтернативної шкільної освіти [26].

ШКІЛЬНИЦТВО (від англ. schooling – шкільна освіта, шкільне навчання, наука, плата за навчання) – підсистема освіти, пов'язана зі школою як інститутом освіти (заснований на класно-урочній системі виховання й трансляції знань), її різновидами (загальноосвітня, ліцей, гімназія, навчально-виховний комплекс, конфесійна (католицька, іудейська тощо), вечірня, недільна школа), в історичному вимірі братська, монастирська, церковно-приходська тощо), її структурою (початкова, неповна середня, повна середня), її управлінням, фінансуванням (державним, приватним, змішаним тощо), контингентом учнів, режимом навчання, змістом освіти, системою оцінювання та звітності перед владними установами, громадою.

ЯКІСТЬ ОСВІТИ – механізм соціальної регуляції всієї освітньої сфери. З соціологічного погляду – це нормативна вимога суспільства до освіти як однієї з його підсистем, що полягає у необхідності відповідати критеріям ефективної діяльності, тобто оптимальному виконанню своїх соціальних функцій. Нормативи якості освіти у повсякденному житті рухливі й формуються через систему потреб індивідуальних і групових суб'єктів освітнього процесу (школярів, студентів, батьків, викладачів, адміністрації НЗ тощо), а також споживачів результатів освіти – роботодавців (див. менеджмент якості освіти) [15, с. 338-339].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ТЕЗАУРУСА

1. Арутюнова Л.В. Мультикультурализм и его модели в современном мире: Диссер... канд. філософ. наук: 24.00.01. М., 2001. 192 с.
2. Бенчмаркінг. Режим доступу: <http://www.management.com.ua/glossary/thesaurus.php?id=127>; http://revolution.allbest.ru/marketing/00017420_0.html
3. Битинас Б. Процесс воспитания. Приобщение к ценностям. Вильнюс: «Момент», 1988. 72 с. (Международный фонд образования).
4. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. К., 2009.
5. Браславски С. Куррикулум // МБП-ЮНЕСКО, Женева, 2003. Режим доступу: [www.ibe.unesco.org/fileadmin/user.../Braslavski_curriculum_RU.p df](http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user.../Braslavski_curriculum_RU.pdf)
6. Ваучер. Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Ваучер>
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. І гол. ред. В.Т. Бусел. К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
8. Волкова Н.П. Педагогіка. К.: Видавничий центр «Академія». 2003. 576 с.
9. Вульфсон Б.Л., Малькова З.А. Сравнительная педагогіка. М.: Изд-во «Институт практической психологии». Воронеж: НПО «Модек», 1996. 256 с.
10. Глобализация сопротивления: борьба в мире / Отв. ред. С. Амин и Ф. Утар: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А.В. Бузгалина. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 304 с.
11. Голованов О. Краткий словарь по социологии, Кыштым, 2001 г. Режим доступу: <http://voluntary.ru/dictionary/578/word/>
12. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
13. Ермаков Д.С. Компетентностый подход в образовании. *Педагогіка*. 2011. № 4. С. 8-15.

14. Закон України «Про загальну середню освіту». Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2232>
<http://osvita.ua/legislation/law/8493422>
15. Зборовский Г.Е., Шуклина Е.А. Социология образования: Учебное пособие. М.: Гардарики, 2005. 383 с.
16. ЗМІ. Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Засоби_масової_інформації
17. Лыганаева В. Институалізація соціально-комунікаційної сфери суспільства. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2008. №1. С. 148.
18. Інститути і центри ЮНЕСКО. Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/en/unesco/about-us/where-weare/institutes-and-centres/>
19. Лобок А.М. Содержание образования: конфликт парадигм. *Перспективы*. 2003. № 3. С. 23-24.
20. Макаров В.Л. Экономика знаний: уроки для России. Режим доступу: <http://vivovoco.rsl.ru/VV/JOURNAL/VRAN/SESSION/VRAN5.HTM>
21. Маркович Д.Ж. Культура мира, толерантность и межэтнические отношения. *Век глобализации*. 2008. №2.
22. МБП. Мир словарей. Режим доступу: http://mirslovari.com/content_pedslov/mezhdunarodnoe-bjuroprosveshhenija-1927.html
23. Медіа-грамотність. Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Медіа-грамотність>
24. Менеджмент. Режим доступу: <http://www.slovnyk.net/index.php?swrd=%CC%E5%ED%E5%E4%E6%EC%E5%ED%F2&x=56&y=15>
25. Міжнародна стандартна класифікація освіти. Режим доступу: http://ucheba.com/met_rus/k_upravobraz/k_normdok/inter_stu_r.htm
26. Модель чартерной школы. Режим доступу: <http://ps.1september.ru/article.php?ID=200701912>
27. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О.І. Локшиної. К.: К.І.С, 2004. – 128 с.

28. Морзе Н.В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій. К. Видавнича група ВНУ, 2007. 352 с.
29. Назаретян А.П. Цивилизационные кризисы в контексте Универсальной истории. (Синергетика–психология–прогнозирование): 2-е изд. М.: Мир, 2004. – 367 с.
30. Національна організація скаутів України. Режим доступу: <http://www.scouting.org.ua/uk/scouting-ukraine/history/423>
31. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання. Х., 1997. 338 с.
32. Основні принципи освіти. Стаття 6 // Закон України «Про освіту» №1060-ХІІ, із змінами від 11 червня 2008
33. Пономаренко В. Інституалізація досліджень і аналізу освітньої політики як міждисциплінарного напрям. Режим доступу: http://www.socialscience.com.ua/jornal_content/254/cd3fb6ce-d694e820d6628f476500181b
34. Поняття системи освіти. Стаття 28 // Закон України «Про освіту» №1060-ХІІ, із змінами від 11 червня 2008
35. Поняття системи освіти. Стаття 29 // Закон України «Про освіту» №1060-ХІІ, із змінами від 11 червня 2008
36. Похолков Ю.П., Чучалин А.И. Управление качеством инженерного образования. Режим доступу: <http://www.quality.edu.ru/quality/sk/management/465/>
37. Прогностична модель. Режим доступу: http://prognoz.org/glossary_full/prognosticheskaya-model
38. Прокопенко І.Ф., Євдокимов В.І. Педагогічні технології: Навч. посібник. Х.: Колегіум, 2005. 224 с.
39. Публікація української версії Білої книги Ради Європи з міжкультурного діалогу // Міністерство культури і туризму України. Офіційний ВЕБ-сайт. Режим доступу: <http://195.78.68.75/mincult/uk/publish/article/206121>
40. Развитие страны. Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Развитие_страны#cite_note-2
41. Регионы ЮНЕСКО. Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/ru/unesco/worldwide/>
42. Релевантність. Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Релевантність>

43. Российская педагогическая энциклопедия: В 2 тт / Гл ред. В.В. Давыдов. М.: Большая Российская энциклопедия, 1993. 608 с. Т.1 А-М.
44. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка: Навчальний посібник. 2-ге вид., стер. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 320 с.
45. Словарь по социальной педагогике: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Автор-сост. Л.В. Мардахаев. М.: Издательский центр «Академия», 2002. 368с.
46. Селятицький М. Міжкультурна освіта у світлі документів Ради Європи Європейського Союзу. Режим доступу: http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=588424
47. Словник іншомовних слів / За ред. О.О. Мельничука. К.: Гол. редакція Української радянської енциклопедії, 1977. 776 с.
48. Словник психолого-педагогічних термінів і понять. *Відкритий урок*. 2004. № 9-10.
49. Словник психолого-педагогічних термінів і понять. *Відкритий урок*. 2004. № 11-12.
50. Современная философия: Словарь и хрестоматия / Отв. ред. д. филос. н. В.П. Кохановский. Ростов-на-Дону: Феникс, 1995. 511 с.
51. Социальная политика. Режим доступу: <http://konspekts.ru/ekonomika-2/makroekonomika/ponyatiesocialnoj-politiki/>
52. Социальные конфликты в условиях «догоняющего развития». Режим доступу: <http://www.istmira.com/novejshayaistoriya/1483-socialnye-konflikty-v-usloviyaxdogonyayushhego.html>
53. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і "Політика визнання". К.: Альтерпрес, 2004. 172 с.
54. Федорак Я., за матеріалами Real Estate Executive Board. Режим доступу: <http://www.management.com.ua/review/rev175.html>
55. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с.

56. Фонд «Україна 3000». Режим доступу: <http://www.ukraine3000.org.ua/tomorrow/tomnews/6802.html>
57. Экономика знаний / В.В. Глухое, С.Б. Коробко, Т.В. Маринина. СПб.: Питер, 2003. 528 с.
58. Экономический словарь. Режим доступу: <http://abc.informbureau.com/html/ааохад.html>
59. Intel® Навчання для майбутнього. К.: Видавництво «Норапрінт», 2005.
60. International Standard Classification of Education – ISCED1997. Режим доступу: http://www.unesco.org/education/information/nfs_unesco/doc/isced_1997.htm
61. Countries of the First World. Режим доступу: www.nationsonline.org/oneworld/first_world.htm Welfare. Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Welfar>

Для нотаток

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ТЕМАТИКА І ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	5
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	25
Критерії оцінювання результатів навчання	
Рекомендована література та інформаційні ресурси	37
ТЕЗАУРУС	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ТЕЗАУРУСА	72

Навчально-методичне видання

**Педагогічна компаративістика
і міжнародна освіта:**

**методичний посібник до практичних занять
для здобувачів вищої освіти за спеціальністю
011 «Освітні, педагогічні науки»
та 013 «Початкова освіта»**

Укладачі:

Сойчук Р.Л., Колупаєва Т.Є., Міщенья О.М.

Підписано до друку 16.10.2020.

Формат 60x84/16

Умов. др. арк. 5,5. Обл.-вид. арк. 1,5

Тираж 100 прим. Зам. № 623/2

Рівненський державний гуманітарний університет
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12